

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПРИКЛАДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

ЛИХОГЛЯД АНГЕЛІНА ІГОРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
інформаційних систем управління,
д-р екон. наук, професор
_____ Ольга АНІСІМОВА
« _____ » _____ 2025 р.

**АКТУАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН**

Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:
Тетяна ЯВОРСЬКА, канд. пед. наук,
доцент, доцент кафедри
інформаційних систем управління

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Лихогляд А. І. Актуалізація міжнародної співпраці бібліотек України в умовах глобальних змін. Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025. 62 с.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено теоретико-правові засади міжнародної співпраці бібліотек. Проаналізовано сучасний стан та основні напрями міжнародної співпраці бібліотек України, зокрема їх участь у міжнародних проєктах і програмах. Показано зарубіжний досвід міжнародної співпраці бібліотек. Визначено проблеми розвитку міжнародної співпраці бібліотек України, що спричинені глобальними змінами та запропоновано можливі шляхи вирішення.

Ключові слова: міжнародна співпраця, бібліотеки України, міжнародні програми, міжнародні проєкти.

Табл. 4. Рис. 7. Бібліограф.: 62 найм.

SUMMARY

Lykhohliad A. Actualization of International Cooperation of Ukrainian Libraries in the Context of Global Changes. Specialty 029 Information, Library and Archival Affairs. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025. 62 p.

The qualification (bachelor's) work investigated the theoretical and legal principles of international cooperation of libraries. The current state and main directions of international cooperation of libraries of Ukraine, in particular their participation in international projects and programs, are analyzed. Foreign experience of international cooperation of libraries is shown. Problems of development of international cooperation of libraries of Ukraine, which are caused by global changes and proposed possible ways of solving are identified.

Keywords: international cooperation, libraries of Ukraine, international programs, international projects.

Tabl. 4. Fig. 7. Bibliography: 62 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕК.....	7
1.1. Сутність поняття «міжнародна співпраця бібліотек».....	7
1.2. Основні напрями та форми реалізації міжнародної співпраці бібліотек	10
1.3. Нормативно-правове регулювання міжнародної співпраці бібліотек України	15
РОЗДІЛ 2 МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ.....	22
2.1. Участь бібліотек України в міжнародних проєктах і програмах.....	22
2.2. Діяльність Української бібліотечної асоціації щодо розвитку міжнародної співпраці.....	27
2.3. Сучасний стан міжнародної співпраці бібліотек України.....	31
РОЗДІЛ 3 ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ	37
3.1. Зарубіжний досвід міжнародної співпраці бібліотек	37
3.2. Проблеми розвитку міжнародної співпраці бібліотек України та можливі шляхи вирішення.....	41
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародна співпраця бібліотек є важливим елементом міжнародного культурного та наукового обміну, передбачає зміцнення зв'язків між бібліотеками різних країн, обмін ресурсами, спільні проєкти та програми, можливості професійного навчання, що сприяє поширенню знань, культурному збагаченню та покращенню доступу до інформації.

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та викликів, спричинених війною, міжнародна співпраця бібліотек України набуває особливого значення. Вона стає важливим інструментом підтримки професійної діяльності, обміну досвідом, доступу до світових інформаційних ресурсів і подальшого розвитку бібліотечної справи країни. Потреба реагувати на виклики сьогодення та прагнення українських бібліотек до інтеграції в глобальний інформаційний простір посилює важливість міжнародної взаємодії. Глобалізаційні процеси сприяють активному обміну інформацією, знаннями та культурними цінностями між країнами, а бібліотеки як інформаційні центри відіграють у цьому ключову роль, забезпечуючи доступ до різноманітних інформаційних ресурсів.

Участь українських бібліотек у міжнародних програмах, проєктах і професійних об'єднаннях сприяє інтеграції в світовий інформаційний простір, підвищенню професійної компетентності, поширенню кращих практик і формуванню іміджу України як відкритої до партнерства держави. Така співпраця допомагає впроваджувати нові технології, модернізувати інфраструктуру та адаптуватися до викликів інформаційного суспільства.

Міжнародна співпраця бібліотек також сприяє збереженню та популяризації національної культурної спадщини, формуванню міжкультурного діалогу та взаєморозуміння. Вона дозволяє презентувати українські культурні надбання на міжнародному рівні та переймати досвід іноземних партнерів.

Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів міжнародної співпраці бібліотек зробили такі відомі вітчизняні науковці, як В. Борисенкова, О. Клименко, О. Лапська, В. Медведєва, В. Пашкова, Л. Прокопенко, О. Сербін,

О. Сокур, К. Тишкевич, О. Шендрик та інші. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити праці І. Джонсона, Х. Ельбесгаузена, П. Лора, Т. Марка, А. Тавалбеа, які розкривають підходи до міжнародного партнерства бібліотек в умовах глобалізації та цифрових трансформацій.

Попри значну кількість наукових публікацій, залишаються малодослідженими питання активізації міжнародної співпраці бібліотек під час повномасштабного вторгнення, зокрема участі в міжнародних ініціативах, спрямованих на збереження національної культурної спадщини та підтримку зруйнованої інфраструктури українських бібліотек.

Мета дослідження – характеристика сучасного стану й окреслення перспектив міжнародної співпраці бібліотек України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність міжнародної співпраці бібліотек, охарактеризувати її основні напрями та форми реалізації;
- розглянути нормативно-правове регулювання міжнародної співпраці бібліотек України;
- оцінити участь бібліотек України в міжнародних проєктах і програмах;
- проаналізувати діяльність Української бібліотечної асоціації щодо розвитку та сприяння міжнародної співпраці бібліотек України та оцінити її сучасний стан;
- вивчити зарубіжний досвід міжнародної співпраці бібліотек;
- визначити проблеми розвитку міжнародної співпраці бібліотек України та запропонувати можливі шляхи вирішення.

Об'єктом дослідження є міжнародна співпраця бібліотек України як складник глобального інформаційного обміну та розвитку бібліотечної справи.

Предмет дослідження – напрями міжнародної діяльності бібліотек України в умовах сучасних викликів.

У ході роботи було використано такі загальнонаукові **методи дослідження**, як аналіз наукових публікацій, нормативно-правових актів, нормативних і

концептуальних документів, статистичних звітів, контент-аналіз офіційних вебсайтів, а також синтез, узагальнення та систематизація.

Наукова новизна полягає в комплексному вивченні та аналізі міжнародної співпраці бібліотек України в умовах викликів сьогодення, зокрема визначенні проблем розвитку та можливих шляхів вирішення.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення полягає в узагальненні знань про сутність, основні напрями та нормативно-правові засади міжнародної співпраці бібліотек України. Дослідження поглиблює уявлення про роль бібліотек у процесах міжнародного інформаційного обміну та інтеграції в світовий бібліотечний простір і може слугувати теоретичною основою для подальших досліджень у цій сфері.

Практичне значення полягає в можливості використання отриманих результатів у діяльності бібліотек, зацікавлених у розширенні міжнародної співпраці. Запропоновані в дослідженні рекомендації щодо подолання проблем розвитку міжнародної співпраці можуть бути корисними для бібліотечних установ, органів культури та освіти, а також професійних асоціацій при розробленні стратегічних планів, формуванні партнерств, участі в міжнародних ініціативах і вдосконаленні практик обміну досвідом.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні та практичні результати дослідження висвітлювалися на X Всеукраїнській науковій студентській конференції «Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері», (Донецький національний університет імені Василя Стуса, 11 квітня 2025 року, м. Вінниця), тези: «Міжнародна діяльність Української бібліотечної асоціації під час війни»; у статті «Міжнародна співпраця бібліотек України: сучасний стан і перспективи розвитку», яку було подано та прийнято до друку редакцією Вісника Книжкової палати (м. Київ, 2025).

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів і восьми підрозділів, висновків і списку використаних посилань (61 найменування). Загальний обсяг роботи складає 62 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕК

1.1. Сутність поняття «міжнародна співпраця бібліотек»

В умовах розвитку інформаційного суспільства та сучасних викликів, посилення міжнародної співпраці бібліотек набуває особливого значення. З огляду на зміни в організації та технологічних процесах, бібліотеки, як невід’ємні елементи системи соціальних комунікацій, відіграють провідну роль у формуванні та підтримці взаємодії як на національному, так і на міжнародному рівнях. Міжнародна співпраця бібліотек займає важливе місце в системі міжнародних відносин кожної країни [1, с. 130].

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», бібліотека – це інформаційна, культурна або освітня установа (або її структурний підрозділ), що володіє впорядкованим фондом документів, забезпечує доступ до інших джерел інформації та основним завданням якої є задоволення різних потреб користувачів, серед яких інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні тощо [2].

Для визначення сутності міжнародної співпраці бібліотек насамперед доцільно розглянути такі загальні поняття, як «співпраця», «міжнародна співпраця» та «міжнародні відносини», оскільки саме в межах цих термінів формується розуміння міжнародної взаємодії бібліотек як складової міждержавних культурних зв’язків.

Поняття «співпраця» зазвичай означає спільну діяльність або роботу задля досягнення певної мети. Поряд із цим поняттям часто вживається синонімічний термін «співробітництво». Дослідники вважають, що термін «співпраця» походить від французького слова *collaboration*, яке може мати як позитивне, так і негативне забарвлення. В негативному контексті його використовують для позначення співпраці з ворогом – так званої колаборації. Водночас слово

collaboration має латинське походження – collaboratus, що в перекладі означає «працювати разом» [3].

Сьогодні під поняттям «співпраця» розуміють спільну діяльність двох або більше осіб чи організацій, спрямовану на досягнення визначеного результату. Під час такої взаємодії сторони діляться досвідом, знаннями та прагнуть дійти до спільного рішення. Це поняття широко застосовується в різних сферах життя – від освіти та науки до бізнесу, культури, охорони здоров'я тощо [4].

Співпраця може охоплювати різні рівні, серед яких і міжнародний. Міжнародною співпрацею називають взаємодію між двома або більше країнами-партнерами в межах різноманітних міжнародних проєктів. Загалом «міжнародне співробітництво» визначається як узгоджена діяльність між державами, організаціями або окремими особами, що передбачає спільні зусилля сторін для досягнення визначених цілей, зокрема в сфері наукових досліджень або стандартизації [5].

Міжнародна співпраця є видом міжнародних відносин будь-якої держави. Згідно з визначенням, поданим у Великій українській енциклопедії (ВУЕ), поняття «міжнародні відносини» охоплює сукупність різноманітних взаємозв'язків – політичних, дипломатичних, культурних тощо, а також форм співпраці між учасниками, які діють на міжнародному рівні [6].

У бібліотечній справі здійснення міжнародної співпраці відіграє важливу роль, насамперед сприяючи обміну знаннями та досвідом між бібліотеками різних держав, що є ключовим фактором, зокрема для підвищення якості бібліотечного обслуговування громадян. Така взаємодія дає можливість бібліотекам брати участь у різних міжнародних заходах і проєктах, забезпечує доступ користувачів до світових інформаційних ресурсів тощо [7].

Наразі не сформовано чіткого тлумачення терміну «міжнародна співпраця бібліотек», що зумовлює різноманітність підходів до його інтерпретації. Для визначення поняття варто звернутися до авторських трактувань провідних науковців країни в сфері бібліотечної справи, які розглядають це явище з різних сторін, акцентуючи увагу на його ключових характеристиках і формах реалізації.

Дослідниця Л. С. Прокопенко визначає міжнародну співпрацю бібліотек як організовану діяльність, що здійснюється державними та громадськими організаціями, установами, групами фахівців або окремими фахівцями в двох або більше державах. Мета такої співпраці полягає в розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування та бібліотечної справи країни загалом на засадах рівності та взаємної вигоди [8, с. 45].

На думку О. О. Лапської, міжнародне співробітництво бібліотек – це процес налагодження, зміцнення та підтримки партнерських зв'язків і узгодженої взаємодії між бібліотеками різних держав, що сприяє розвитку світового інформаційно-бібліотечного простору та розширенню контактів і обміну досвідом між фахівцями бібліотечної справи [1, с. 131].

Дослідниці В. М. Медведєва та О. О. Шендрик у своїй праці подають розгорнуте трактування міжнародної співпраці бібліотек, розглядаючи її як інтегровану взаємодію бібліотек різних країн. За визначенням авторок, така діяльність охоплює не лише забезпечення користувачів необхідними ресурсами та впровадження іноземного досвіду, а й сприяє реалізації інформаційної політики держави, а також колективному розв'язанню проблем, які виникають у бібліотечному середовищі [9, с. 8].

Науковець О. О. Сербін підкреслює, що міжнародна співпраця є одним із ключових напрямів діяльності сучасних бібліотек. Вона сприяє посиленню ролі бібліотек у реалізації культурної дипломатії та розвитку партнерських зв'язків із зарубіжними установами.

Крім того, досвід європейських країн свідчить про значну діяльність бібліотек у розвитку культурних взаємозв'язків і популяризації національної мови та культури за межами країни [10, с. 40].

У своєму дослідженні О. З. Клименко зазначає, що міжнародна співпраця в бібліотечній сфері є важливим елементом зовнішніх зв'язків кожної країни. Впровадження найкращих світових практик у діяльність українських бібліотек, з урахуванням їхніх особливостей, є ключовим фактором для їхнього успішного функціонування та розвитку [11, с. 128].

Отже, зважаючи на загальні поняття та визначення науковців, міжнародною співпрацею бібліотек можна назвати узгоджену діяльність бібліотечних установ і фахівців бібліотечної справи з різних країн, спрямовану на обмін досвідом, спільне вирішення проблем, розвиток бібліотечної справи та зміцнення культурних зв'язків на засадах рівноправності, взаємовигоди та партнерства.

1.2. Основні напрями та форми реалізації міжнародної співпраці бібліотек

Міжнародна взаємодія бібліотек є невід'ємною частиною їхнього розвитку в умовах глобалізації. Сьогодні бібліотеки активно залучаються до різноманітних напрямів і форм міжнародної співпраці з метою посилення своєї ролі в сучасному інформаційному суспільстві. Українські бібліотеки активно розвивають міжнародне співробітництво, що охоплює напрями, зображені на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Напрями міжнародного співробітництва бібліотек [10, с. 40]

Представлені напрями свідчать про багатогранність міжнародної співпраці бібліотек, яка сприяє їхній інтеграції в глобальний інформаційний простір, впровадженню передового досвіду та розвитку бібліотечної справи країни.

Книгообмін передбачає обмін виданнями між бібліотеками різних країн задля поповнення їхніх фондів і поширення культурної спадщини. Такий напрям співпраці, як публікації в зарубіжних виданнях та іноземних ЗМІ означає розміщення статей, досліджень чи аналітичних матеріалів працівників бібліотек у закордонних фахових журналах і медіа. Спільні фахові публікації та видання та співпраця з іноземними авторами означають створення наукових або фахових видань у партнерстві з колегами з інших країн.

Під діяльністю в міжнародних професійних об'єднаннях розуміють участь бібліотек у роботі міжнародних бібліотечних асоціацій, зокрема IFLA, IAML, EBLIDA тощо. Важливим напрямом міжнародної співпраці є й участь бібліотек у міжнародних ініціативах та організація спільних заходів і подій, тобто долучення до міжнародних конференцій, круглих столів і різних культурних подій. Реалізація партнерських проєктів і стажування за кордоном передбачає участь бібліотек у міжнародних проєктах та обмін досвідом завдяки стажуванню за межами країни.

Міжнародна бібліотечна співпраця реалізується також у різних формах, що включають у себе вищезазначені напрями. Українська бібліотечна енциклопедія дає визначення таким важливим формам співпраці як міжнародний книгообмін (МКО) та міжнародний міжбібліотечний абонемент (ММБА).

Міжнародний книгообмін (МКО) або документообмін є однією з форм науково-культурної співпраці українських бібліотек із зарубіжними установами. Міжнародний документообмін реалізується на основі двосторонніх угод між сторонами процесу на умовах безвалютного еквіваленту, тобто без грошових розрахунків, а саме шляхом обміну документами, рівноцінними за змістом, кількістю або вартістю. Основною метою МКО є забезпечення поповнення фондів бібліотек інформаційними ресурсами [12].

Українські бібліотеки здійснюють міжнародний книгообмін відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Зокрема, у ст. 17 Закону вказано основні шляхи комплектування фондів бібліотек, одним з яких є документообмін. У статті 20, зазначено, що бібліотеки мають право самостійно

організовувати міжнародний документообмін відповідно до своїх статутів чи положень. Крім того, ст. 31 визначає документообмін як один із основних напрямів міжнародної співпраці бібліотек [2].

Міжнародний книгообмін виступає важливим інструментом бібліотечної співпраці на міжнародному рівні, сприяючи налагодженню культурних зв'язків між країнами. Він відіграє ключову роль у формуванні бібліотечних фондів за рахунок надходження оригінальних видань іноземними мовами.

До того ж, МКО є джерелом отримання цінної літератури, яку не можна знайти в мережі книгорозповсюдження. Йдеться про малотиражні видання, наукові праці та дослідження, матеріали конференцій, що надходять від закладів освіти та наукових установ тощо [12].

Головна книгозбірня країни – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) активно здійснює міжнародний книгообмін, підтримуючи партнерські зв'язки з бібліотеками та науковими установами більш ніж із 60 країн світу, зокрема з Австрією та Республікою Корея.

Документообмін з установами Австрії вирізняється активною співпрацею з бібліотеками наукових товариств і федеральних відомств, які мають високий науковий потенціал і значні фінансові можливості. У рамках такого обміну НБУВ отримує видання від австрійських наукових товариств, серед яких переважають фундаментальні праці з природничо-математичних наук та історії. У рамках книгообміну австрійські наукові установи передають здебільшого власні видання, що є характерною ознакою їхньої участі в МКО [13].

Республіка Корея залишається одним із основних джерел поповнення фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У своєму дослідженні М. С. Степанова зазначає, що основну частину надходжень з цієї країни становлять періодичні видання, присвячені суспільно-політичним та економічним темам.

З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. Республіка Корея залишається активним учасником документообміну з НБУВ, продовжуючи регулярно надсилати пропозиції літератури для обміну [14].

Іншою формою міжнародної бібліотечної співпраці, суть якої визначає Українська бібліотечна енциклопедія є міжнародний міжбібліотечний абонемент (ММБА). Його основна мета – забезпечення взаємного використання фондів бібліотечних установ різних країн згідно з узгодженими правилами. ММБА відіграє важливу роль у зміцненні міжнародної взаємодії бібліотек, формуванні глобального інформаційно-бібліотечного простору, а також активізації обміну культурними та науковими досягненнями між державами. Користуватися міжнародним міжбібліотечним абонементом можуть усі іноземні бібліотеки. Вони мають змогу надсилати свої замовлення засобами поштового зв'язку, факсом або електронною поштою.

Наразі існує ряд суттєвих чинників, які стримують розвиток міжнародного міжбібліотечного абонементу. Вони пов'язані з обмеженим фінансуванням бібліотечних установ, високими поштовими тарифами, складністю механізму взаємних розрахунків між бібліотеками та наявністю великої кількості інформаційних ресурсів в Інтернеті. Процес формування глобальної інформаційної інфраструктури динамічно розвивається та істотно впливає на всі аспекти діяльності бібліотек, зокрема й на функціонування ММБА.

Варто зазначити, що служби міжнародного міжбібліотечного абонементу можуть надавати документи як фотокопії або в електронному форматі без їх обов'язкового повернення [15].

Сьогодні дедалі більше бібліотек користуються платформою RapidILL – швидким та економічно вигідним сервісом електронного ММБА. Ця система дозволяє безкоштовно замовляти й отримувати наукові статті та матеріали з іноземних періодичних видань в електронному вигляді. До мережі RapidILL входить більше 600 бібліотек країн світу. Розробник сервісу, компанія Clarivate, надала доступ до його ресурсів всім університетським бібліотекам України як знак солідарності після початку великого вторгнення рф у 2022 році [16].

Ще однією поширеною формою міжнародної співпраці бібліотек є міжнародні бібліотечні організації (МБО), які відіграють важливу роль у розвитку співробітництва бібліотек на міжнародному рівні.

Участь бібліотекарів у діяльності МБО та професійних об'єднань є надзвичайно важливою формою міжнародної бібліотечної взаємодії. За визначенням науковців, міжнародні бібліотечні організації являють собою структури, що об'єднують бібліотекарів і зацікавлених у розвитку цієї галузі осіб з двох або більше держав, які мають офіційний статус міжнародної інституції та працюють задля підтримки та вдосконалення бібліотечної справи.

На сьогодні існує понад 150 міжнародних бібліотечних організацій, які можна класифікувати за різними критеріями, зокрема юридичним статусом, географічним охопленням, компетенцією тощо. Найвідоміші МБО представлено на рис. 1.2.

IFLA	Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ
IASL	Міжнародна асоціація шкільних бібліотек
IATUL	Міжнародна асоціація університетських бібліотек
IALL	Міжнародна асоціація юридичних бібліотек
IAML	Міжнародна асоціація музичних бібліотек, архівів та документаційних центрів

Рисунок 1.2 – Відомі міжнародні бібліотечні організації [8]

Вищезазначені МБО та багато інших професійних об'єднань сьогодні відіграють ключову роль у розвитку міжкультурного діалогу та міжнародного співробітництва бібліотек. Налагодження партнерських відносин з такими організаціями на засадах рівноправності з урахуванням національних інтересів має суттєве значення для України, адже їхня діяльність значно впливає на розвиток і майбутнє бібліотечної справи нашої держави [8, с. 47-48].

Російське вторгнення в Україну в 2022 р. викликало різкий осуд з боку міжнародної бібліотечної спільноти. Провідні МБО рішуче засудили

невиправдану військову агресію рф, а питання війни стало предметом міжнародного обговорення в професійному бібліотечному середовищі.

З початком повномасштабного вторгнення, європейські бібліотечні організації EBLIDA, NAPLE та Public Libraries 2030 активно допомагають українським біженцям за кордоном. Ці організації об'єдналися задля створення мережі «Бібліотеки для біженців» (Libraries for Refugees) – центрів допомоги українцям, які були змушені покинути свій дім. Ініціатива має на меті поділитися розумінням того, що європейські бібліотеки можуть запропонувати біженцям і сприяти впровадженню подібних послуг в інших країнах [17, 18].

У березні 2022 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) оприлюднила заяву, в якій висловила підтримку українським колегам і приєдналася до міжнародних закликів щодо негайного припинення вогню. Від початку агресії рф IFLA разом з іншими міжнародними організаціями активно займається питаннями захисту культурної спадщини України, її бібліотечних будівель, фондів і працівників [19].

Отже, міжнародна співпраця бібліотек є важливим елементом розвитку бібліотечної справи в сучасному інформаційному суспільстві. Її основні напрями та форми спрямовані, зокрема на обмін досвідом і популяризацію культурної спадщини за кордоном. Повномасштабне вторгнення рф засвідчило дієвість міжнародних бібліотечних зв'язків, оскільки провідні міжнародні організації не лише засудили невинуватену агресію, але й запровадили конкретні заходи для підтримки українських бібліотек і їхніх працівників.

1.3. Нормативно-правове регулювання міжнародної співпраці бібліотек України

Діяльність бібліотек України в сфері міжнародної співпраці здійснюється відповідно до чинного законодавства. Правові аспекти міжнародної взаємодії бібліотек визначено в окремих розділах Законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р.) та «Про культуру» (2010 р.) [8, с. 45]. Ці законодавчі

акти передбачають можливість міжнародної співпраці бібліотек та їхньої інтеграції в світовий інформаційний простір.

Так, Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» є основним нормативно-правовим актом, що визначає правові та організаційні принципи функціонування українських бібліотек і регулює основи бібліотечної справи як сфери професійної діяльності. Питання міжнародної співпраці бібліотек України окреслено в ст. 31, розд. XI «Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи» Закону. У статті зазначено, що держава підтримує та заохочує розвиток міжнародних зв'язків у бібліотечній справі.

У статті 31 ЗУ «Про бібліотеки і бібліотечну справу» також визначено основні напрями міжнародної співпраці в бібліотечній справі (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Основні напрями міжнародної співпраці бібліотек [2]

Наведені напрями спрямовані на зміцнення професійних зв'язків між бібліотеками різних країн, обмін досвідом, впровадження сучасних підходів у діяльність бібліотек і формування світового бібліотечно-інформаційного простору, що сприяє розвитку культури та науки на міжнародному рівні.

Крім того, в статті зазначається, що бібліотеки, які мають статус юридичної особи, мають право укладати угоди про співпрацю з іноземними бібліотеками відповідно до чинного законодавства [2].

Закон України «Про культуру» встановлює правові основи діяльності в сфері культури, регулюючи суспільні відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини й цінностей, а також забезпеченням доступу до них. У статті 1 Закону наведено визначення основних термінів, серед яких зазначено, що культурною діяльністю є, зокрема бібліотечна діяльність. Тому цей законодавчий акт стосується й бібліотек, які є закладами культури та відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини держави.

Питання міжнародної взаємодії закладів культури регулюються ст. 33, розд. VIII «Міжнародні культурні зв'язки» ЗУ «Про культуру». У статті зазначено, що держава сприяє міжнародному культурному обміну, співпраці закладів культури та їх працівників з іноземними партнерами. Відповідно до статті 33 Закону, заклади культури та професійні творчі працівники мають право укладати угоди з іноземними сторонами, брати участь у діяльності міжнародних організацій, а також здійснювати зовнішньоекономічну діяльність у цій сфері згідно з чинним законодавством [20].

Отже, Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та «Про культуру» визначають правові засади здійснення міжнародної співпраці бібліотек, сприяють їх участі в міжнародних заходах і дозволяють укладати угоди про партнерство з іноземними установами.

Варто зазначити, що окремі аспекти міжнародної співпраці бібліотек відображено в Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» та Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року. Ці документи розроблені з урахуванням чинної нормативно-правової бази, визначають ключові цілі та пріоритети державної політики в сфері культури, зокрема в бібліотечній справі.

Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», схвалена Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р., є документом, що окреслює загальне

бачення, встановлює пріоритети, цілі та ключові кроки для забезпечення якісного розвитку бібліотечної справи країни.

Мета Стратегії полягає у виявленні основних викликів, що стоять перед бібліотечною справою, визначенні стратегічних напрямів діяльності бібліотек у контексті сталого розвитку країни, а також формуванні конкретних завдань і дій для їх ефективної реалізації. Згідно з документом, основні напрями діяльності бібліотек зосереджені на підтримці суспільної єдності, утвердженні європейських цінностей, інтеграції до європейської спільноти, а також забезпеченні рівного доступу громадян до інформації, знань і культурної спадщини держави [21].

У стратегічних напрямках розвитку бібліотечної справи, зокрема ефективних комунікацій, передбачено формування системи ефективної внутрішньої та зовнішньої взаємодії. Така комунікація має бути спрямованою на зміцнення партнерських зв'язків, поширення спільних цінностей і досягнення визначених стратегічних цілей. Важливим є вдосконалення професійної комунікації та розвитку міжнародного співробітництва, що забезпечить активніше залучення українських бібліотекарів до міжнародної професійної спільноти [22, с. 993].

У Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року серед пріоритетних напрямів міжнародної співпраці бібліотек передбачено реалізацію низки дій, згрупованих за термінами реалізації. Основні заходи, пов'язані зі здійсненням міжнародної бібліотечної взаємодії, відповідно до планів дій Стратегії, зазначено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Заходи міжнародної співпраці бібліотек відповідно до планів дій Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року *

План дій	Термін реалізації	Заходи міжнародної співпраці
Короткостроковий	2016-2017 рр.	1. Ухвалення необхідних документів для приєднання України до міжнародних договорів у галузі бібліотечної справи 2. Розробка національних стандартів у бібліотечній сфері на основі міжнародних практик

План дій	Термін реалізації	Заходи міжнародної співпраці
		3. Створення програми зі збереження фондів бібліотек
Середньостроковий	2018-2020 рр.	1. Розробка освітніх стандартів і програм підготовки бібліотечних фахівців відповідно до міжнародних вимог 2. Запровадження грантової підтримки наукових досліджень у бібліотечно-інформаційній сфері 3. Формування бази даних авторитетних національних файлів
Довгостроковий	2021-2025 рр.	1. Модернізація інфраструктури та інформатизація бібліотек 2. Створення Національної електронної бібліотеки та єдиного вебпорталу бібліотечних інформаційних ресурсів 3. Інтеграція е-каталогів українських бібліотек до світового зведеного каталогу WorldCat

* Розроблено автором на підставі [21]

У таблиці 1.1. згруповано заходи міжнародної співпраці за їх терміном реалізації відповідно до плану дій. Бачимо, що короткострокові дії здебільшого зосереджені на прийнятті нормативно-правових документів щодо міжнародної співпраці бібліотек, середньострокові – спрямовані на розвиток професійного потенціалу бібліотечних фахівців, а довгострокові – орієнтовані на модернізацію інфраструктури та цифрову інтеграцію бібліотек.

Таким чином, зазначені в Стратегії заходи охоплюють як організаційно-правові основи, так і практичні кроки до повноцінної інтеграції бібліотек України в міжнародну професійну спільноту, сприяючи зміцненню партнерських зв'язків та утвердженню їхнього авторитету на світовій арені.

28 березня 2025 р. Урядом було схвалено Стратегію розвитку культури в Україні на період до 2030 року. Документ розроблено у відповідь на виклики, що постали перед культурною сферою України з початком повномасштабного вторгнення рф.

Ця Стратегія має стати важливим інструментом у процесі повоєнного відновлення, сприяти збереженню національної ідентичності, зміцненню суспільної єдності та інтеграції закладів культури України в глобальний інформаційно-культурний простір. Її прийняття зумовлене необхідністю впровадження цілісної культурної політики держави, яка до цього була фрагментарною.

У Стратегії окреслено сучасний стан і ключові проблеми, що стоять перед різними сферами культури, зокрема бібліотечною справою. Серед її основних викликів виділено:

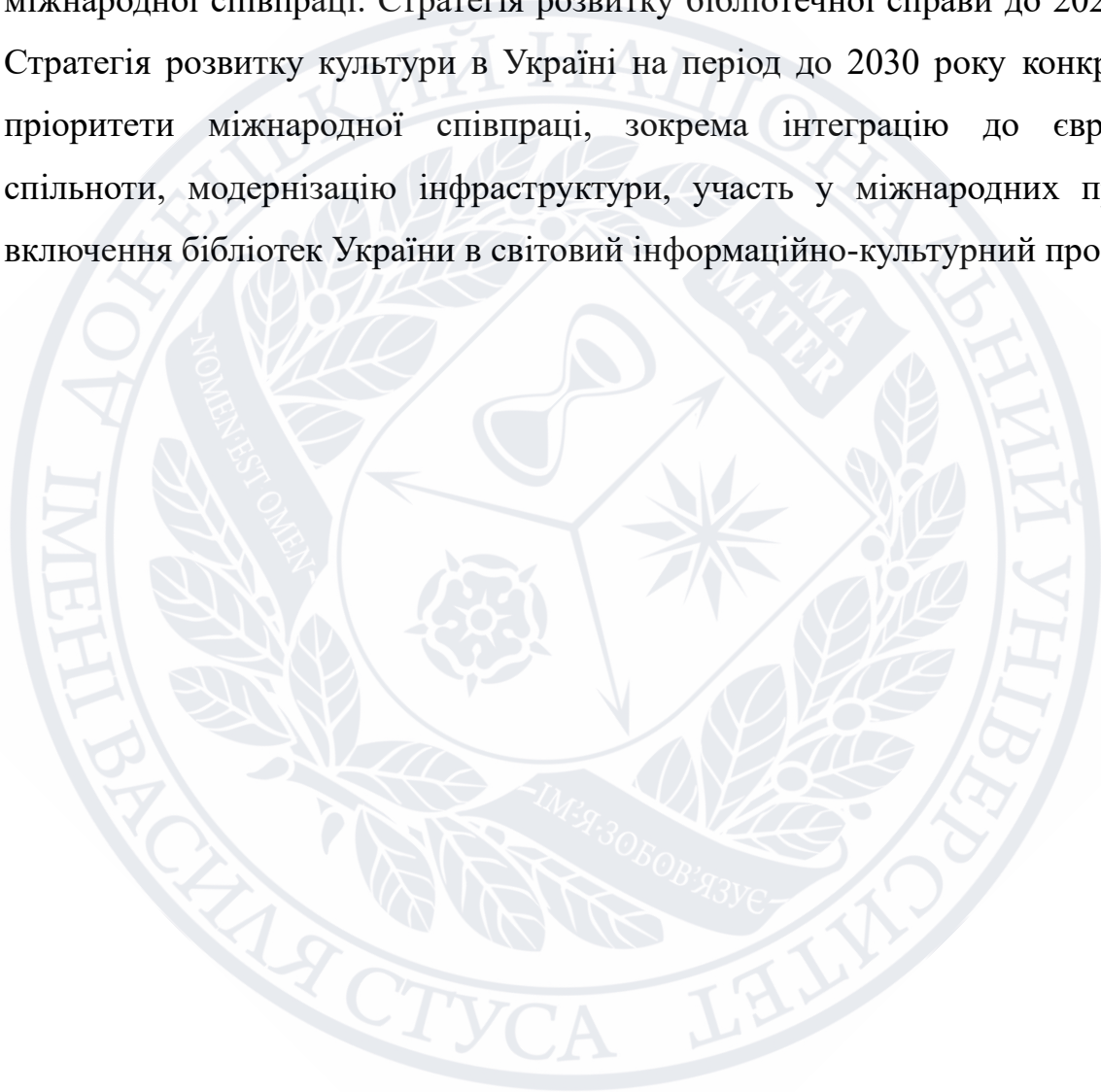
- істотне зменшення бібліотечних фондів через масове списання зношених видань, недостатнє фінансування, вилучення російської літератури, руйнування бібліотек унаслідок воєнних дій;
- низький рівень оцифрування фондів, зумовлений слабким технічним забезпеченням бібліотек;
- відсутність сучасного програмного забезпечення для автоматизації бібліотечних процесів у більшості установ;
- потреба в створенні Національної електронної бібліотеки та впровадженні системи централізованої каталогізації для подальшої інтеграції до міжнародних проєктів;
- неможливість участі в створенні міжнародних корпоративних електронних каталогів.

Ці проблеми свідчать про актуальність та потребу українських бібліотек у міжнародній співпраці задля посилення цифрової модернізації, розширення доступу до світових інформаційних ресурсів і повноцінної інтеграції до глобального інформаційно-культурного простору.

Крім того, серед стратегічних цілей щодо міжнародної співпраці, зазначених у документі, виокремлюється інтеграція української культури в світові культурні процеси як повноправного учасника та партнера. Це передбачає активізацію двостороннього культурного діалогу та розширення міжнародної взаємодії культурних установ, зокрема бібліотек, шляхом створення довготривалих

партнерств, реалізації програм мобільності та професійного обміну, проведення спільних досліджень, участі в міжнародних культурних заходах і діяльності професійних організацій тощо [23].

Отже, нормативно-правове регулювання міжнародної співпраці українських бібліотек ґрунтується на Законах України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та «Про культуру», які визначають правові засади та основні напрями міжнародної співпраці. Стратегія розвитку бібліотечної справи до 2025 року та Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року конкретизують пріоритети міжнародної співпраці, зокрема інтеграцію до європейської спільноти, модернізацію інфраструктури, участь у міжнародних проєктах і включення бібліотек України в світовий інформаційно-культурний простір.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ

2.1. Участь бібліотек України в міжнародних проєктах і програмах

Одним із основних напрямів міжнародної співпраці бібліотек є активна участь української бібліотечної спільноти в реалізації міжнародних проєктів і програм, що відіграє значну роль у розвитку бібліотечної справи країни, оновленні її матеріально-технічної бази та посиленні присутності бібліотек України в глобальному інформаційно-бібліотечному просторі [1, с. 132].

Загалом проєктна та програмна діяльність є важливим чинником трансформації бібліотечної сфери. Вона слугує засобом модернізації бібліотек, сприяє їхньому розвитку завдяки впровадженню сучасних технологій та інновацій, підвищенню кваліфікації бібліотекарів, зміцнює співпрацю з провідними зарубіжними установами, органами влади та суспільством, а також допомагає залучити додаткові ресурси для розв'язання актуальних проблем громади [24, с. 88-89].

Участь у міжнародних ініціативах також сприяє інтеграції українських бібліотек у європейський і світовий культурно-інформаційний простір, розширює їхні функції як осередків соціального розвитку, освіти та міжкультурного діалогу. Крім того, така діяльність підвищує якість бібліотечних послуг та їхню доступність для різних категорій користувачів.

Доцільно зосередити увагу на аналізі наймасштабніших міжнародних проєктів і програм, що впроваджуються в бібліотеках України та характеризуються стратегічною спрямованістю, достатнім фінансуванням і застосуванням сучасних управлінських підходів.

У таблиці 2.1 наведено масштабні міжнародні ініціативи, до реалізації яких долучалася Українська бібліотечна асоціація (УБА) – всеукраїнська громадська організація, яка об'єднує понад 40 тис. бібліотек з усієї країни.

Таблиця 2.1 – Масштабні міжнародні ініціативи, в реалізації яких брали участь УБА та бібліотеки України *

Ініціатива	Період реалізації	Керівники (партнери)
Програма «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)»	2001-2003 рр.	Посольство США в Україні, Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти УБА
Програма «Бібліоміст»	2009-2015 рр.	УБА, IREX, USAID, Міністерство культури і туризму України
Проект «Бібліотека – громада: відкритий простір»	2014-2015 рр.	УБА, Фонд «Монсанта»
Проект «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках»	2015-2018 рр.	УБА, програма ЄС «Еразмус+ (Жан Моне)»
Проект «Розвиток бібліотек як хабів активних громадян»	2021-2022 рр.	Progress Foundation (Румунія), УБА, Луганська ОУНБ, ЦБС для дорослих м. Львова

* Розроблено автором на підставі [25, 26, 27, 28, 29]

Міжнародні проекти та програми, зазначені в табл. 2.1, були спрямовані на підтримку розвитку бібліотечної системи України, а також сприяли забезпеченню інформаційної інфраструктури бібліотек.

Так, у межах програми «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)», яку протягом 2001-2003 рр. реалізовувало Посольство США в Україні, понад 147 публічних бібліотек із різних регіонів країни отримали фінансування на створення Інтернет-центрів. Програма передбачала забезпечення бібліотек комп'ютерною технікою, навчання бібліотекарів і користувачів, а також розвиток інноваційних форм обслуговування. Участь у програмі сприяла не лише підвищенню доступу громадян до електронної інформації, а й активізації співпраці бібліотек з громадськими організаціями, освітніми та науковими установами [25].

Масштабна програма «Бібліоміст», реалізована протягом 2009-2015 рр. Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Агентством США з

міжнародного розвитку (USAID), Міністерством культури і туризму України та УБА за підтримки Фондації Білла та Мелінди Гейтс, була спрямована на модернізацію публічних бібліотек. У межах проєкту понад 1500 бібліотек було оснащено комп'ютерною технікою, більш ніж 1000 бібліотекарів пройшли навчання з використання новітніх технологій, створено 25 тренувальних центрів по всій території країни. Програма також підтримувала адвокацію бібліотек і сприяла зміцненню їхньої ролі в житті громад [26].

У рамках проєкту «Бібліотека – громада: відкритий простір» (2014-2015 рр.), реалізованого УБА за підтримки Фонду «Монсанта» (1,8 млн грн), 25 сільських бібліотек у 5 областях України було перетворено на сучасні інформаційні центри. Бібліотеки отримали комп'ютерну техніку, поповнили свої фонди новою літературою, а працівників навчали використанню сучасних ІТ-технологій. Проєкт сприяв розвитку місцевих громад завдяки підвищенню доступу до знань та інформації [27].

Проєкт «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках» реалізований УБА за підтримки програми Європейського Союзу «Еразмус+ (Жан Моне)» у 2015-2018 рр., мав на меті розширення мережі Центрів Європейської інформації (ЦЄІ), створених в обласних універсальних наукових бібліотеках країни, підвищення обізнаності громадян щодо ЄС та європейських цінностей, а також посилення ролі бібліотек у цьому процесі. У межах проєкту було реалізовано такі компоненти, як підготовка матеріалів і навчання бібліотекарів, створення нових ЦЄІ в регіонах і проведення просвітницьких заходів, зокрема «Днів Європи». Тоді до ініціативи долучилися 100 бібліотек, наразі мережа ЦЄІ продовжує зростати [28].

Проєкт «Розвиток бібліотек як хабів активних громадян» (2021-2022 рр.), реалізований Progress Foundation (Румунія) за підтримки ЄС, об'єднав бібліотеки та громадські організації з України, Румунії, Молдови та Вірменії. Від нашої країни партнерами виступали УБА, Луганська ОУНБ і ЦБС для дорослих м. Львова. Метою проєкту було посилення ролі публічних бібліотек як центрів громадської активності та формування регіональної мережі підтримки розвитку

громад. Бібліотекарі з чотирьох країн обмінювались досвідом, сприяючи громадській участі в демократичних процесах і поширенню успішних практик у Чорноморському регіоні [29].

Варто зазначити, що в умовах повномасштабного вторгнення за керівництва УБА та підтримки іноземних партнерів було реалізовано проекти «Економічний RestART» (2022-2023 рр.) і «Бібліотека – місце сили!» (2023-2024 рр.), які були спрямовані на підтримку українських бібліотек як осередків стійкості, адаптації до складних умов і надання допомоги в їхньому відновленні на звільнених територіях.

Сьогодні триває реалізація проекту «Книги без кордонів», ініційованого в 2022 р. керівництвом Фонду розвитку інформаційного суспільства (Польща), в якому УБА бере участь як асоційований партнер. Метою проекту є підтримка дорослих, які з різних причин (інвалідність, стан здоров'я, похилий вік, нейророзвиткові порушення, мовний бар'єр) стикаються з труднощами при читанні. Проект передбачає створення книг адаптованих для різних категорій користувачів і підготовку бібліотекарів до їхнього використання [30].

Серед інших міжнародних ініціатив, реалізація яких наразі триває, варто виділити програму ЄС «Креативна Європа» (2021-2027 рр.), яка підтримує розвиток культурного, креативного та аудіовізуального секторів. Програма фінансує проекти, спрямовані на зміцнення культурного різноманіття, розвитку співпраці в сфері культури та посилення міжнародного впливу культурних і креативних індустрій (ККІ), до яких належать і бібліотеки. Програма «Креативна Європа» має три підпрограми – «Культура», «Медіа» та «Міжсекторальна співпраця» [31].

15 грудня 2021 р. Верховною Радою України було ратифіковано угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021-2027), в якій зазначено, що наша країна бере участь в усіх заходах підпрограми «Культура», усіх заходах підпрограми «Міжсекторальна співпраця» до 31 грудня 2022 р., а також деяких заходах підпрограми «Медіа» (кластер аудиторії та бізнесу) [32]. Отже, в межах Програми, бібліотечна справа України

отримала можливість для свого інноваційного розвитку, що сприяє, зокрема посиленню міжнародної співпраці.

Підпрограма «Культура», яка найбільше стосується діяльності бібліотек, охоплює всі сектори ККІ та складається з напрямків, зображених на рис. 2.1.

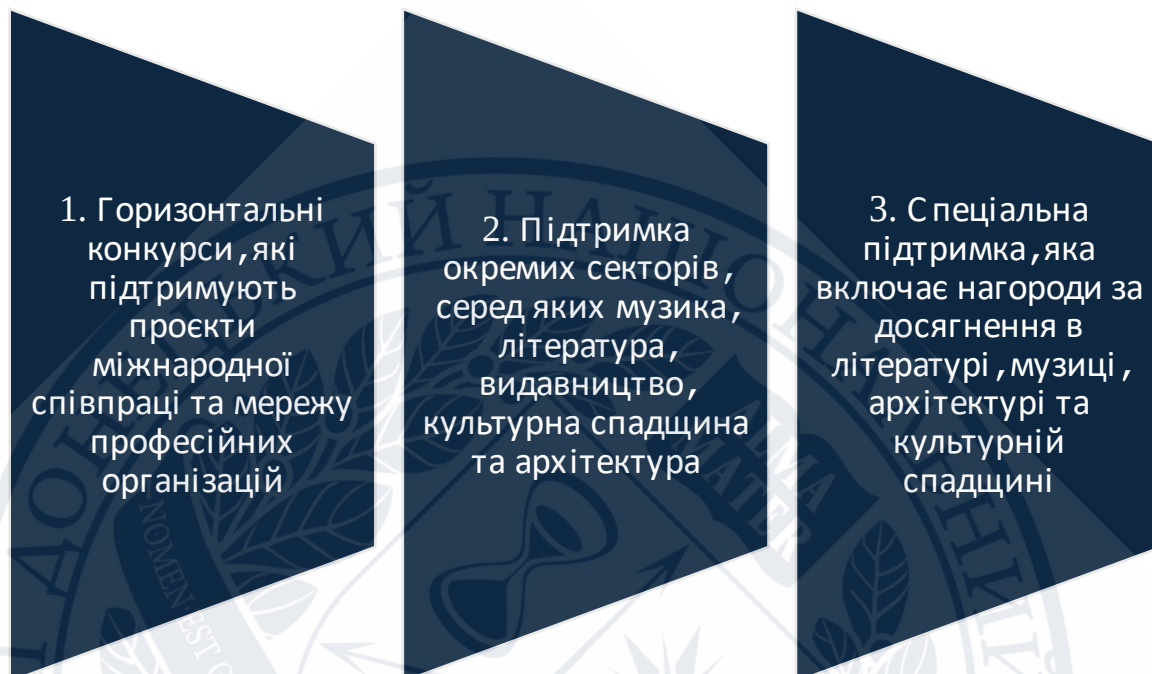

Рисунок 2.1 – Напрямки підпрограми «Культура» програми ЄС «Креативна Європа» [31]

Зазначені напрями сприяють зміцненню міжнародної співпраці бібліотек завдяки підтримці спільних проектів, обміну досвідом, промоції культурних надбань і розвитку партнерств у різних сферах культури.

Варто зазначити, що в 2024 р. до програми «Креативна Європа» приєдналася бібліотека Полтавського державного медичного університету, що дозволяє їй розширювати зв'язки з іноземними партнерами. Університет було відмічено на інтерактивній карті учасників Програми [33].

Отже, участь бібліотечної спільноти України в реалізації міжнародних ініціатив посилює роль бібліотек як центрів освіти, культури та громадської активності, інтегрує їх у глобальний інформаційний простір і розширює можливості для співпраці з міжнародними партнерами, що особливо актуально в умовах війни та відбудови країни, коли бібліотеки виступають центрами підтримки та стійкості громад. Крім того, це сприяє обміну досвідом,

впровадженню інноваційних практик, підвищенню кваліфікації фахівців і зміцненню міжнародного іміджу українських бібліотек.

2.2. Діяльність Української бібліотечної асоціації щодо розвитку міжнародної співпраці

Всеукраїнське громадське об'єднання «Українська бібліотечна асоціація» (далі – УБА), заснована в 1995 р. є незалежною всеукраїнською громадською організацією, що сприяє розвитку бібліотечної справи країни та зміцненню міжнародної співпраці. Її діяльність спрямована на забезпечення користувачам доступу до якісних інформаційних послуг і відстоювання професійних інтересів своїх учасників [34].

УБА добровільно об'єднує осіб, які працюють у сфері бібліотечної справи та інформаційної діяльності, а також тих, хто зацікавлений у їхньому розвитку задля захисту та реалізації своїх прав і свобод в Україні. Наразі Українська бібліотечна асоціація об'єднує близько 50 тис. бібліотечних працівників і більше 40 тис. бібліотек з усіх регіонів країни [35].

У Статуті Української бібліотечної асоціації зазначено, що організація здійснює свою міжнародну діяльність шляхом участі в міжнародних проєктах, співпраці з міжнародними організаціями та іншими формами співробітництва, які не суперечать чинному законодавству.

Варто зазначити, що в Статуті організації також наведено основні напрями міжнародної співпраці УБА (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Основні напрями міжнародної співпраці УБА *

Напрямок міжнародної співпраці	Зміст напрямку
Обмін делегаціями	Організація обміну делегаціями представників бібліотечної спільноти України та країн-партнерів
Організація спільних заходів	Проведення семінарів, круглих столів, тренінгів і конференцій за участю закордонних партнерів

Напрямок міжнародної співпраці	Зміст напрямку
Представництво УБА за кордоном	Направлення представників УБА для участі в міжнародних заходах за межами країни
Проведення спільних досліджень	Здійснення досліджень спільно з колегами з інших країн відповідно до напрямів діяльності, публікація їхніх результатів
Реалізація спільних програм і проєктів	Участь у міжнародних ініціативах у партнерстві з міжнародними організаціями та іноземними колегами

* Розроблено автором на підставі [36]

Наведені в табл. 2.2 напрями відображають багатоаспектну діяльність Української бібліотечної асоціації на міжнародному рівні, що сприяє не лише професійному зростанню фахівців, але й інтеграції бібліотечної спільноти України в міжнародне середовище, що є особливо важливим в умовах викликів сьогодення.

Українська бібліотечна асоціація (УБА) веде активну співпрацю з низкою вітчизняних і закордонних організацій, серед яких Інститут Відкритого Суспільства (Будапешт), Британська Рада в Україні, Гете-Інститут, Посольство США в Україні, Рада міжнародних наукових досліджень і обмінів (IREX) тощо. Асоціація також має успішний досвід партнерства з Європейською Комісією в межах програм «Технології інформаційного суспільства», Еразмус+ та інших міжнародних ініціатив [35].

УБА як національна професійна спільнота є членом Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), що відкриває широкі можливості для представлення України в світі. Члени УБА долучаються до міжнародних проєктів, щорічних конференціях IFLA, діяльності експертних груп, що сприяє впровадженню кращих міжнародних практик у бібліотечну справу нашої країни, підтримуючи розвиток доступу до інформації, а також зменшення інформаційної та цифрової нерівності [34].

Як зазначалося раніше, УБА була серед керівників низки масштабних міжнародних ініціатив, зокрема програми «Бібліоміст» (2009-2015 рр.), проєктів

«Бібліотека – громада: відкритий простір» (2014-2015 pp.), «Економічний RestART» (2022-2023 pp.), «Бібліотека – місце сили!» (2023-2024 pp.) та багатьох інших. Також УБА виступала партнером у впровадженні проєктів «Розвиток бібліотек як хабів активних громадян» (2021-2022 pp.) і «Книги без кордонів» (2022-2025 pp.).

Після початку повномасштабної війни міжнародна діяльність Української бібліотечної асоціації значно активізувалася. УБА активно інформує світову спільноту про ситуацію в Україні та бере участь у міжнародних професійних заходах. УБА виступила з низкою офіційних звернень до міжнародних організацій із закликом припинити співпрацю з установами країни-агресора. Зокрема, неодноразово зверталася до IFLA з вимогою виключити рф з її складу [37].

У 2023 р. під час книжкового ярмарку TESTO у Флоренції (Італія) відбулося обговорення, присвячене соціальній ролі бібліотек у Європі. Під час заходу президентка УБА Оксана Бруй розповіла про досвід українських бібліотекарів і видавців у воєнний час – про те, як вони живуть, з якими викликами стикаються та як долають труднощі, наближаючи перемогу України.

На круглому столі «Перемогти і жити: українські бібліотеки у протистоянні російській агресії», президентка організації виступила з доповіддю про ситуацію в бібліотеках закладів вищої освіти. Активне обговорення викликали питання, пов'язані зі збереженням культурної спадщини нашої країни під час війни. У рамках заходу було оголошено про запуск фандрейзингової кампанії на підтримку Української бібліотечної асоціації та бібліотек України.

Оксана Бруй також долучилася до круглого столу «Рік по тому: оцінка ситуації в ЄС для українських жінок, переміщених через війну», організованого Центром міграційної політики European University Institute. Результатом стало досягнення домовленостей з бібліотекою та керівництвом EUI щодо подальшої співпраці та реалізації спільних ініціатив, спрямованих на підтримку українських бібліотек і бібліотекарів [38].

Попри складні умови воєнного часу, Українська бібліотечна асоціація продовжує активно розвивати міжнародну співпрацю, організовує професійні заходи та події, бере участь у багатьох проєктах, конференціях і круглих столах.

Зокрема, в 2023-2024 рр. за підтримки Європейського Союзу УБА реалізовувала міжнародний проєкт «Бібліотека – місце сили!». Участь у ньому взяли п'ять бібліотек із деокупованих міст прифронтових регіонів України, які під наставництвом експертів розробили та впровадили власні проєкти інноваційних послуг для місцевих громад. Проєкт став важливим кроком у процесі відновлення бібліотек на звільнених територіях, сприяючи їх трансформації в центри психологічної підтримки, соціальної інтеграції та розвитку місцевих ініціатив [39].

Наприкінці лютого 2025 р. Українська бібліотечна асоціація організувала XII Міжнародну конференцію «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: майбутнє твориться сьогодні», яка відбулася в змішаному форматі. У заході взяли участь 145 представників із різних областей України, а також колеги з європейських і балтійських країн. Доповідачі наголошували на активній участі бібліотечної спільноти в загальнонаціональних процесах цифрового розвитку, а також здатності бібліотек поєднувати функції місць збереження історичної пам'яті з сучасними просторами цифрового навчання та інноваційних послуг [40].

25 березня 2025 р. відбувся міжнародний круглий стіл «Бібліотека для подолання суспільних викликів у громадах», який об'єднав більш ніж 700 учасників в онлайн-форматі. Одним із організаторів заходу виступила УБА. Подія проходила в межах реалізації міжнародного проєкту «Посилення ролі бібліотек у відбудові України» за фінансової підтримки Шведського інституту. Під час заходу учасники обговорили дієві підходи до співпраці бібліотек з органами місцевого самоврядування, що сприяє посиленню стійкості та спроможності місцевих громад. Досвідом поділилися Швеція, Латвія та Україна [41, 42].

З лютого 2022 р. одним із пріоритетним напрямів діяльності УБА стала підтримка постраждалих унаслідок війни бібліотек. Так, спільно з Американською бібліотечною асоціацією було запущено програму фінансової допомоги бібліотечним установам, що зазнали втрат через війну, а в співпраці УБА з Гете-Інститутом проводяться тренінги з психологічної підтримки бібліотекарів і їхня підготовка до створення безпечних укриттів для користувачів бібліотек.

Наразі Українська бібліотечна асоціація бере участь у координації масштабного проєкту зі створення Національної електронної бібліотеки. Одним із ключових напрямів – оцифрування рідкісних і цінних документів, що зберігаються в різних установах і становлять значну культурну та наукову цінність. Отримавши грант від UNESCO у 2022 р. УБА вивчає зарубіжний досвід, зокрема співпрацює з колегами з Польщі, Німеччини, Латвії та Естонії [37].

Отже, міжнародна діяльність Української бібліотечної асоціації відіграє важливу роль у розвитку бібліотечної справи країни. Ключовими напрямками такої співпраці є участь у міжнародних проєктах, організація спільних заходів і обмін досвідом з іноземними колегами, що дозволяє не лише підвищувати авторитет організації, а й зміцнює культурні та професійні зв'язки з міжнародними партнерами, що набуває особливої актуальності в умовах війни.

2.3. Сучасний стан міжнародної співпраці бібліотек України

Сьогодні розвиток бібліотечної справи тісно пов'язаний із міжнародною співпрацею, яка є одним із його пріоритетних напрямів. Вона відіграє значну роль у формуванні культурно-наукового обміну між країнами. Спільні проєкти та участь у міжнародних ініціативах відкривають нові можливості для зміцнення міжкультурних зв'язків українських бібліотек [43, с. 185].

З метою аналізу сучасного стану міжнародної співпраці доцільно звернутися до досвіду провідних національних та обласних універсальних наукових бібліотек України. Для цього було проаналізовано офіційні вебсайти бібліотек,

які є важливим інструментом оперативного інформування про їхню діяльність у сфері міжнародної взаємодії та сприяють формуванню позитивного іміджу [44].

Національні бібліотеки України відіграють важливу роль у розвитку міжнародної бібліотечної співпраці. Вони виступають представниками держави в міжнародному бібліотечному середовищі та координують участь українських бібліотек у діяльності міжнародних організацій і реалізації міжнародних ініціатив. Така співпраця реалізується шляхом прямої взаємодії з іноземними бібліотеками [1, с. 131].

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), як головна книгозбірня країни, активно розвиває міжнародну співпрацю. Вона є членом багатьох міжнародних бібліотечних організацій, зокрема IFLA, CENL, IAML. Серед партнерів НБУВ – ООН в Україні, ЮНЕСКО, Європейська бібліотека, Світова цифрова бібліотека, Британська бібліотека та інші. НБУВ підтримує міжнародний книгообмін із понад 590 науковими установами з 62 країн світу, а також щорічно організовує міжнародні наукові заходи, присвячені актуальним питанням бібліотечної та інформаційної діяльності [45].

Під час війни міжнародна діяльність НБУВ значно посилилася – бібліотека активно розширює коло партнерів та укладає нові угоди з бібліотеками різних країн. Зокрема, в березні 2024 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці з Національною бібліотекою Республіки Молдова, а в січні 2025 р. – Меморандум про співпрацю з Публічною бібліотекою Торонто (Канада). Ці угоди спрямовані на поглиблення міжнародної взаємодії, розвиток культурного та наукового обміну, впровадження сучасних технологій і практик збереження бібліотечних фондів [46, 47].

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого відіграє провідну роль у підтримці ефективної діяльності публічних бібліотек і зміцненні їхніх міжнародних партнерств. Від початку повномасштабного вторгнення бібліотека активізувала свою міжнародну діяльність, зосередивши зусилля на підвищенні власної ролі на світовій арені, що дає змогу не лише долучатися до роботи міжнародних професійних організацій і брати участь у міжнародних ініціативах,

а й сприяти включенню інших бібліотек України в міжнародну бібліотечну спільноту.

З 2023 р. НБУ ім. Ярослава Мудрого бере активну участь у проєктах із створення Національної електронної бібліотеки України та «Мобільних станцій для захисту та оцифрування бібліотечних фондів». У 2024 р. бібліотека стала членом Європейського бюро бібліотечних, інформаційних і документних асоціацій (EBLIDA), а в березні 2025 р. приєдналася до Форуму національних органів управління публічними бібліотеками в Європі (NAPLE Forum), що дає нові можливості для розвитку мережі публічних бібліотек країни [10, с. 41-42].

Важливою частиною процесу інтеграції в світовий інформаційно-бібліотечний простір є й міжнародна співпраця обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) України. Участь ОУНБ у реалізації міжнародних проєктів і програм сприяє розширенню бібліотечних послуг і розвитку міжкультурного діалогу.

Варто зазначити, що при всіх ОУНБ країни функціонують Інформаційно-ресурсні центри «Вікно в Америку» – ініціатива Посольства США в Україні, реалізована в партнерстві з обласними бібліотеками України, мета якої полягає в поширенні актуальної інформації про Сполучені Штати, поповненні бібліотечних фондів англomовною літературою та розвитку взаєморозуміння між українським і американським суспільством. Ці центри регулярно організовують різноманітні освітні заходи, мовні клуби та зустрічі з носіями мови [48].

Прикладом активної міжнародної співпраці є діяльність Вінницької ОУНБ імені Валентина Отамановського. У бібліотеці функціонує Центр Європейської інформації, Регіональний інформаційний центр з питань євроатлантичної інтеграції України та Центр польської книги та інформації. У секторі «Вікно в Америку», який діє на базі бібліотеки, впродовж 2023 р. відбулося декілька засідань клубів із вивчення англійської мови та проведено низку інформаційних заходів для військовослужбовців і студентської молоді.

Протягом 2023 р. завідувачка Сектору представляла досвід діяльності бібліотеки на міжнародних професійних заходах, зокрема взяла участь у

міжнародній науковій конференції «Залучення до минулого, активізм у сьогоденні» (Польща), VI Міжнародному форумі молодих бібліотекарів «Бібліотека – наш простір змін» та українсько-американському вебінарі «Україна: рік потому» [49].

Іншим прикладом є робота Хмельницької ОУНБ, яка здійснює міжнародну співпрацю завдяки відкриттю Центру «Вікно в Америку», створенню Центру Європейської інформації та партнерству з Гете-Інститутом. Уже понад 15 років у бібліотеці реалізується проєкт «Бібліотека-партнер Goethe-Institut: Мова. Культура. Німеччина», спрямований на популяризацію німецької мови, культури та суспільного життя, а також забезпечення доступу до актуальних інформаційних ресурсів про Німеччину [25].

У березні 2025 р. Хмельницьку ОУНБ було нагороджено відзнакою за друге місце в конкурсі «Краща бібліотека – партнер мережі» за результатами активної діяльності в 2024 році. Особливо було відзначено організацію різноманітних заходів для широкої аудиторії. Відзнаку підписав директор Гете-Інституту в Україні Фабіан Мюльталер [50].

Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка також активно розвиває міжнародні зв'язки, зокрема через діяльність Інформаційно-культурного центру «Вікно в Америку» та Центру Європейської інформації. Бібліотека проводить заходи, що популяризують європейську інтеграцію України, а також проводить тренінги, онлайн-конференції та вебінари для підвищення фахового рівня бібліотекарів.

Із початком повномасштабної війни бібліотека розпочала співпрацю з Школою інформації Державного університету Сан-Хосе (США). Наразі реалізовано декілька спільних ініціатив, зосереджених на збереженні книжкової спадщини України, поповненні фондів бібліотеки та донесенні правдивої інформації про події сьогодення. У березні 2025 р. партнери провели онлайн-зустріч для обговорення нових напрямів співпраці [51].

Ще одним прикладом є діяльність у сфері міжнародної співпраці Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький). На базі бібліотеки діють такі інформаційно-ресурсні центри, як «Вікно в Америку»,

Центр Європейської інформації, Канадсько-український бібліотечний центр і Польський культурний центр, які сприяють налагодженню партнерських зв'язків із зарубіжними установами. Бібліотека також активно реалізує проєкт «Заочний абонемент» Гете-Інституту в Україні.

ОУНБ ім. Д. І. Чижевського підтримує партнерські зв'язки з бібліотеками різних країн і міжнародними професійними організаціями завдяки реалізації спільних проєктів, угод про співробітництво та проведенню науково-практичних конференцій. Особливо тісна співпраця встановлена з публічними бібліотеками Латвії та Польщі. У 2024 р. бібліотека стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року» в номінації «Великі бібліотеки» [48, 52].

Варто відзначити також міжнародну діяльність Одеської ОУНБ імені М. С. Грушевського. У 2023 р. українська бібліотечна спільнота відзначила важливу непересічну подію – підписання Меморандуму про встановлення посестринських партнерських відносин між Одеською ОУНБ і Центральною бібліотекою Ліверпуля (Великобританія). Документ було урочисто засвідчено Королем Великої Британії Чарльзом III, Королевою-консортом Каміллою та Першою леді України Оленою Зеленською.

Побратимство між бібліотеками України та Великобританії є важливим кроком у розвитку міжнародної бібліотечної співпраці, що демонструє солідарність з Україною в складні часи, сприяє зміцненню бібліотечної галузі та акцентує увагу на важливості підтримки читання. У цій співпраці бібліотекарі з Ліверпуля та Одеси зможуть обмінятися професійним досвідом, а також допоможуть мешканцям громади краще пізнати культуру та підходи європейських партнерів. Крім того, така співпраця відкриє нові можливості для вдосконалення навичок володіння мовою та професійного зростання жителів громади [53, 54].

Отже, провідні національні та обласні універсальні наукові бібліотеки України демонструють активну та різнопланову діяльність щодо міжнародної співпраці, яка охоплює участь у професійних організаціях, реалізацію спільних проєктів, укладання угод про співпрацю та створення культурно-інформаційних

центрів. Така співпраця з початком повномасштабного вторгнення значно посилилася, сприяє професійному розвитку бібліотекарів, розширенню спектру послуг для користувачів, збереженню культурної спадщини країни та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційно-бібліотечний простір.

РОЗДІЛ 3

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід міжнародної співпраці бібліотек

У контексті аналізу концептуальних засад міжнародної культурної політики важливе значення має спільний Маніфест UNESCO та IFLA, який, зокрема, проголошує: «Культурна і мовна різноманітність є спільною спадщиною людства, яку слід берегти і зберігати в загальних інтересах. Воно є джерелом обміну, інновацій, творчості та мирного співіснування. Бібліотекам всіх типів слід враховувати, просувати культурне та мовне розмаїття на міжнародному, національному та місцевому рівнях, підтримуючи, таким чином, діалог та активну громадянську позицію» [9, с. 16].

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації міжнародна співпраця бібліотек набуває особливого значення для розвитку інформаційної сфери та забезпечення доступу до знань у всьому світі. Зарубіжний досвід співпраці бібліотек різних країн демонструє широкий спектр напрямів міжнародної співпраці, спрямовані на спільне створення, збереження та популяризацію інформаційних ресурсів.

Вивчення кращих практик міжнародної співпраці бібліотек у світі дає можливість виявити ефективні підходи та інноваційні стратегії, які можуть бути адаптовані в бібліотеках України з урахуванням сучасних викликів і перспектив розвитку такої співпраці.

Тому важливо дослідити діяльність у сфері міжнародної співпраці національних бібліотек різних країн, які виступають провідними центрами координації бібліотечної мережі та розвитку міжнародних зв'язків. Така взаємодія є показовою завдяки масштабності ініціатив, участі в міжнародних проєктах, впровадженню інноваційних цифрових рішень та активній ролі в збереженні й популяризації національної культурної спадщини.

Показовим прикладом такої взаємодії є діяльність Національної бібліотеки Латвії (лат. Latvijas Nacionālā bibliotēka), яка є державною культурною установою національного значення, що підпорядковується Міністерству культури Латвії. Місія бібліотеки полягає в сприянні безперервної освіти, розвитку латвійського суспільства, а також зміцненні незалежності та демократії країни.

Національна бібліотека Латвії (НБЛ) активно налагоджує співпрацю з багатьма бібліотеками, організаціями та установами як у Латвії, так і за її межами, обмінюючись професійним досвідом і знаннями. Зокрема, до міжнародної діяльності Національної бібліотеки Латвії належать напрями, зображені на рис. 3.1.

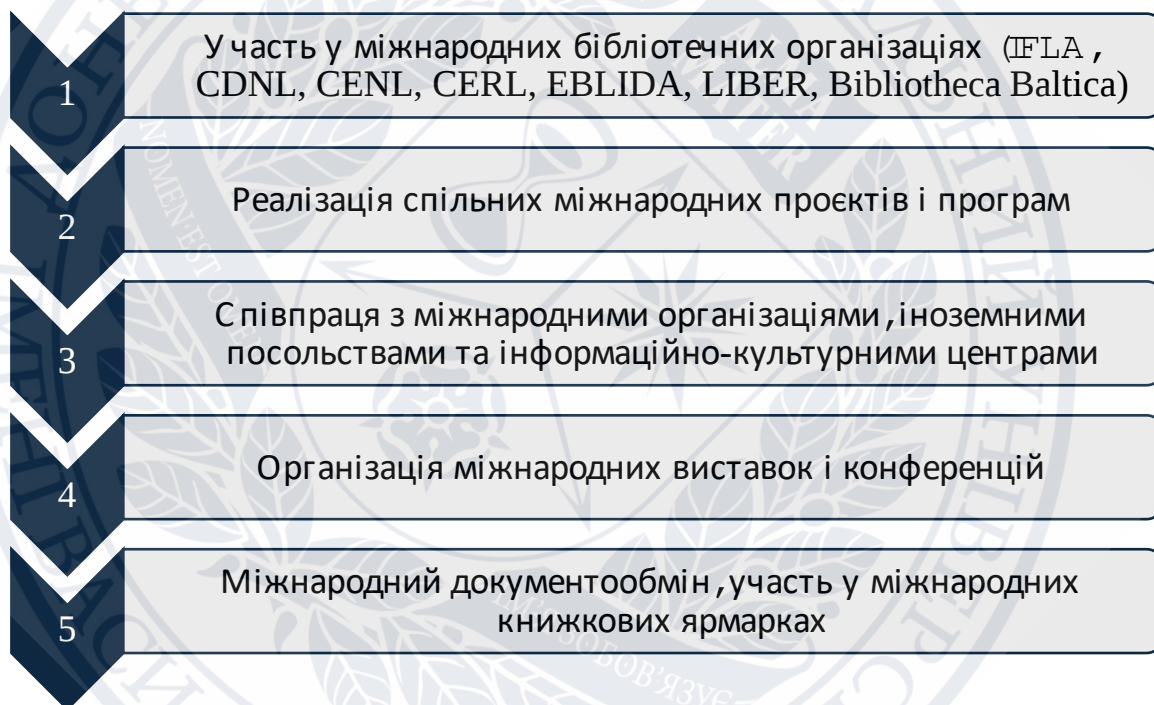

Рисунок 3.1 – Напрями міжнародної діяльності Національної бібліотеки Латвії [55]

У Стратегії розвитку бібліотеки на 2024-2028 рр., зазначається, що Національна бібліотека Латвії, як центр компетенції цифрової культурної спадщини планує розширювати співпрацю та інтегруватися з європейськими платформами Europeana, CLARIN і DARIAH. Значну увагу приділено участі в європейських програмах EU4Dialogue та Erasmus+, а також розширенню наукових зв'язків у Північно-Східній Європі та німецькомовному культурному просторі.

Сьогодні Національна бібліотека Латвії відіграє значну роль у формуванні інформаційно-культурного середовища країни, забезпечуючи громадян доступом до мережі Інтернет та підтримуючи розвиток наукових досліджень і безперервної освіти. Бібліотека активно оцифровує культурну та історичну спадщину країни з метою її тривалого збереження та доступу завдяки сучасним інформаційним технологіям [55].

Іншим прикладом міжнародної співпраці є діяльність Національної бібліотеки Швеції, відомої також як Королівська бібліотека (швед. Kungliga biblioteket), яка є державною відомчою установою, що підпорядковується Міністерству освіти Швеції. Її місія полягає в збереженні, забезпеченні доступності та документуванні своїх колекцій. Бібліотека активно співпрацює з іншими бібліотеками та організаціями, працюючи над збереженням і охороною культурної спадщини та історичних документів.

Національна бібліотека Швеції (НБШ) відіграє важливу роль у розвитку шведського бібліотечного сектору, сприяючи професійній співпраці та обміну знаннями між бібліотеками та науковими установами. Вона підтримує наукові дослідження та культурний обмін, а також бере участь у розробці та впровадженні стандартів, що забезпечує узгодженість та ефективність діяльності бібліотек у Швеції та інших країнах.

НБШ бере активну участь у міжнародній співпраці в різних формах і на різних рівнях. Важливими чинниками для такої взаємодії є метадані, класифікація, стандарти та законодавство ЄС, які є частиною міжнародної системи. Крім того, Національна бібліотека Швеції слідує за світовими тенденціями в галузі бібліотекознавства та представляє країну на міжнародному рівні. Вона є членом таких професійних організацій, як IFLA, LIBER, NAPLE та CERL. Серед основних завдань НБШ є також ведення національного бібліотечного каталогу Libris.

З 2020 р. Національна бібліотека Швеції в тісній співпраці з університетськими бібліотеками країни реалізує проєкт з оцифрування шведських друкованих видань, зокрема книг, газет, журналів, звітів і навчальних

посібників. Основною метою проєкту є надання відкритого доступу до всього шведського друкованого надбання [56].

Ще одним прикладом у сфері міжнародної співпраці є діяльність Національної бібліотеки Польщі (пол. Biblioteka Narodowa), яка є центральною бібліотекою країни, що підпорядковується Міністерству культури й національної спадщини Польщі. Місія бібліотеки полягає в збереженні національної спадщини, що зберігається у формі рукописних, друкованих, електронних та аудіовізуальних документів.

Національна бібліотека Польщі (НБП) бере активну участь у міжнародній співпраці, зокрема на форумі міжнародних бібліотечних організацій, у співпраці з національними бібліотеками інших країн, а також завдяки залученню до європейських проєктів цифрових бібліотек, наукових конференцій і міжнародних книжкових ярмарків.

НБП бере участь у проєкті Europeana – Європейській цифровій бібліотеці, де вона виступає єдиним представником Польщі. Також бібліотека є активним учасником проєкту TELplus і входить до складу Міжнародного консорціуму зі збереження інформації в Інтернеті (ІІРС), що займається архівуванням світових цифрових ресурсів і популяризацією відповідних архівних стандартів та інструментів.

Крім того, Національна бібліотека Польщі підтримує польські бібліотеки та культурні установи за межами країни, займається пошуком і збиранням польської літератури в фондах іноземних бібліотек. Вона також є членом низки міжнародних професійних організацій, серед яких IFLA, CENL, CDNL, ASLIB, IAML, IASA, LIBER, AIB, IRA, CERL, Bibliotheca Baltica [57].

Отже, зарубіжний досвід підтверджує, що міжнародна співпраця бібліотек є одним із ключових чинників модернізації бібліотечної справи та збереження культурної спадщини. Аналіз міжнародної діяльності національних бібліотек Латвії, Швеції та Польщі дозволяє виокремити такі основні напрями співпраці, як участь у міжнародних професійних організаціях, що сприяє інтеграції до світової бібліотечної спільноти та реалізацію спільних проєктів, особливо в сфері

оцифрування. Серед важливих складових міжнародної взаємодії також стандартизація бібліотечних процесів і розвиток міжнародного документообміну.

Досвід провідних європейських бібліотек показує, що міжнародна співпраця є не лише інструментом професійного зростання та інноваційного розвитку, а й важливим інструментом популяризації національних культурних надбань на міжнародному рівні. В умовах глобальних змін така співпраця відіграє провідну роль у підтримці розвитку бібліотечної сфери, сприяючи зміцненню міжнародних зв'язків, впровадженню інноваційних технологій, обміну знаннями та розширенню доступу до інформаційних ресурсів.

3.2. Проблеми розвитку міжнародної співпраці бібліотек України та можливі шляхи вирішення

Процес інтеграції України до міжнародної спільноти, посилення відкритості демократичного суспільства та одночасна вразливість національної інформаційної інфраструктури створюють для українських бібліотек надзвичайно складні виклики, пов'язані з розвитком міжнародної співпраці.

Бібліотеки залишаються важливим складником соціального розвитку, забезпечуючи доступ до знань у сфері культури, науки та освіти. Сучасні бібліотеки прагнуть не лише зберігати культурну спадщину, а й надавати нові бібліотечно-інформаційні послуги, відповідні до вимог часу, та інтегруватися в міжнародний інформаційний простір.

У цьому контексті розвиток міжнародного партнерства набуває особливого значення – саме завдяки співпраці з іноземними установами бібліотеки можуть ефективніше реалізовувати свій потенціал, сприяти суспільній єдності та підтримувати європейський вектор розвитку. Сьогодні бібліотеки зіштовхуються з низкою проблем, які суттєво уповільнюють налагодження міжнародних зв'язків [24, с. 155-156].

Варто зазначити, що в сучасних умовах спостерігається тенденція до зменшення кількості бібліотек. За даними Міністерства культури та стратегічних

комунікацій України станом на 01.01.2023 в Україні налічувалося 13486 публічних бібліотек, а на 01.01.2024 їх кількість скоротилася до 12908. Значна частина бібліотек розміщена у приміщеннях, що перебувають в аварійному стані або потребують капітального ремонту. Крім того, умови зберігання книжкових фондів часто є непридатними, а самі фонди – застарілими й такими, що не відповідають актуальним потребам користувачів [58].

На рис. 3.2 відображено кількісні зміни в мережі публічних бібліотек протягом 2017-2024 рр.

Рисунок 3.2 – Кількісні зміни в мережі публічних бібліотек протягом 2017-2024 рр. [23]

Як бачимо, з 2020 по 2024 р. кількість публічних бібліотек значно скоротилася – майже на 23%, що пов'язано зокрема з децентралізацією та збройною агресією рф. У процесі впровадження реформи децентралізації та створення територіальних громад до їх складу увійшли 2074 бібліотеки, що становить близько 16% від загальної кількості публічних бібліотек. Внаслідок повномасштабного вторгнення станом на кінець жовтня 2024 р. 746 бібліотек були зруйновані або зазнали суттєвих пошкоджень [23, 58].

На жаль, протягом останніх 30 років кількість публічних бібліотек в Україні постійно зменшується, а найбільших втрат ці заклади зазнали після початку

великого вторгнення в 2022 році. Крім того, скорочення мережі публічних бібліотек часто відбувається з ігноруванням законодавчих вимог – органи місцевої влади закривають заклади без належного правового обґрунтування та не впроваджують альтернативні форми бібліотечного обслуговування, зокрема нестационарні (бібліотечні пункти, пересувні бібліотеки) [59, с. 48-50].

Зменшення кількості бібліотек, погіршення стану матеріально-технічної бази, а також наслідки військових дій суттєво впливають на спроможність бібліотек виконувати свої основні функції. У таких умовах важливо переосмислити підходи до розвитку бібліотечної сфери шляхом активізації міжнародної співпраці як одного з інструментів модернізації та відновлення.

Для підвищення ефективності роботи мережі українських бібліотек і розширенню їхньої міжнародної взаємодії, необхідно звернути увагу на ряд проблем, які наразі перешкоджають тісній співпраці з установами інших країн.

1. Недостатнє усвідомлення ролі бібліотек, що обмежує їхній авторитет і можливості виступати повноправними партнерами в міжнародних ініціативах, а також знижує вплив на формування спільних цінностей і культурного обміну.

2. Невідповідність чинної нормативно-правової бази та стандартів актуальним викликам і тенденціям розвитку бібліотечної справи, що гальмує інтеграцію українських бібліотек у міжнародний інформаційний простір, ускладнюючи адаптацію до міжнародних стандартів, укладання угод про співпрацю та участь у спільних проектах.

3. Відсутність стабільного та належного фінансування, необхідного для повноцінного функціонування та модернізації бібліотек, що обмежує ресурси для участі в міжнародних заходах і впровадження новітніх технологій [21, 24].

Основним джерелом фінансування публічних бібліотек залишаються кошти державного та місцевих бюджетів. Згідно з формою звітності №6-НК «Зведений звіт про діяльність публічних бібліотек України», у 2024 р. із загального фонду відповідного бюджету було виділено 4163439,21 тис. грн., а загальний обсяг надходжень становив 4418300,01 тис. грн. Враховуючи кількість публічних бібліотек, ця сума є надзвичайно скромною та недостатньою для забезпечення

гідної оплати праці працівників, оновлення бібліотечних фондів, модернізації матеріально-технічної бази та інших важливих потреб бібліотек [60].

4. Критичний стан кадрового забезпечення, старіння працівників і нестача фахівців, здатних працювати в нових форматах бібліотечної діяльності, зокрема в сфері цифрових технологій, відсутність ефективної системи безперервного професійного навчання.

За даними форми звітності №6-НК, станом на 2024 р. у публічних бібліотеках працювали 21864 бібліотечні працівники. Серед них найбільшу частку становили особи віком від 45 до 60 років – 10460 осіб, ще 5552 працівники були старші за 60 років. У віковій категорії 35-45 років працювали 3708 осіб, тоді як молодих працівників віком до 35 років було лише 2144 особи (рис. 3.3).

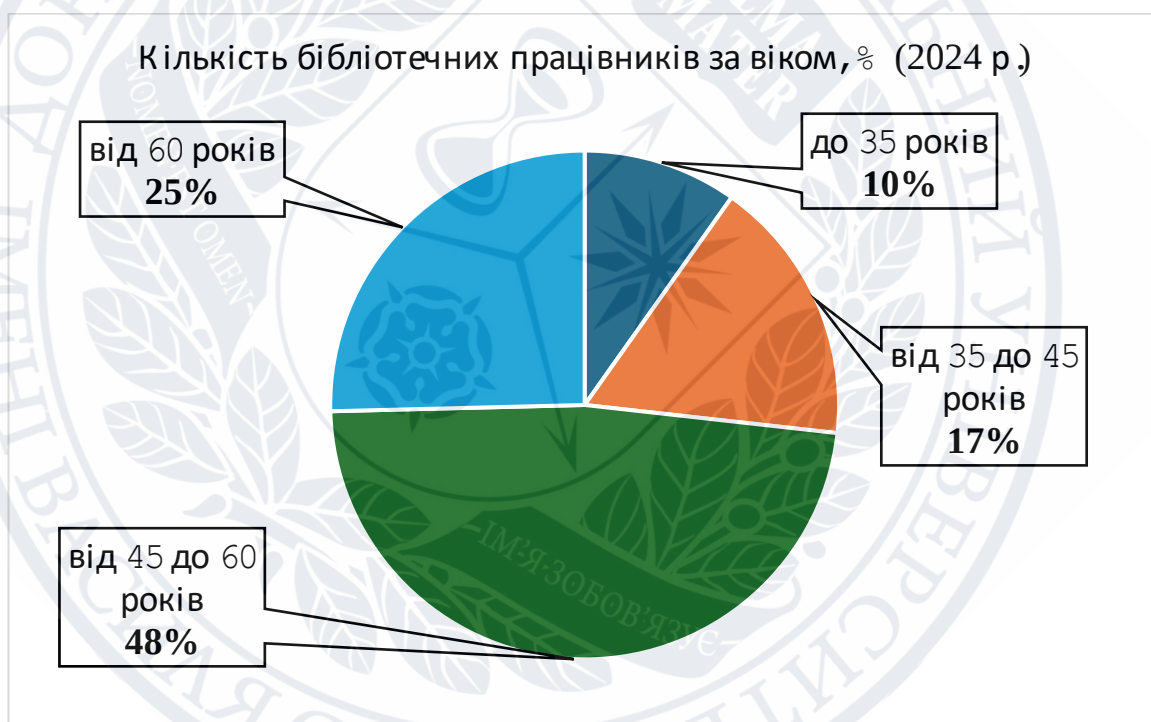

Рисунок 3.3 – Кількість бібліотечних працівників за віком станом на 2024 р. [60]

Бачимо, що молоді фахівці складають тільки 10% кадрового складу публічних бібліотек. Крім того, впродовж року лише 6189 бібліотечних працівників змогли підвищити свою кваліфікацію, з них 4842 особи вдосконалили цифрові компетентності [60]. Загалом ця проблема зменшує здатність ефективно працювати з інноваціями та цифровими сервісами, необхідними для сучасної міжнародної взаємодії та обміну інформацією.

5. Застаріла та неефективна структура бібліотечної мережі, яка не відповідає потребам сучасного суспільства, місцевих громад і користувачів, особливо в умовах децентралізації, що перешкоджає формуванню відкритих платформ для міжнародної співпраці та ускладнює оперативне реагування на потреби міжнародних партнерів.

6. Слабкий розвиток наукового супроводу бібліотечної діяльності, відсутність дієвих механізмів впровадження наукових розробок у практику, обмежене залучення бібліотек до науково-дослідної роботи та міжнародних програм, що обмежує потенціал для участі у міжнародних дослідницьких проєктах та обміну науковими напрацюваннями в бібліотечній сфері.

7. Низький рівень матеріально-технічного забезпечення – більшість бібліотек функціонують у приміщеннях і з обладнанням, які не відповідають вимогам ані до обслуговування користувачів, ані до збереження бібліотечних фондів. Ця проблема знижує якість послуг і можливості для обміну цифровими ресурсами, а також унеможлиблює впровадження міжнародних стандартів обслуговування [21, 24].

Відповідно до форми №6-НК, у 2024 р. 1288 приміщень публічних бібліотек потребували капітального ремонту – багато з них перебували в аварійному стані, не мали належного опалення та освітлення. Лише 5868 публічних бібліотек були оснащені комп'ютерами з доступом до Інтернету. Крім того, 1262 технічні засоби вимагали ремонту [60].

8. Недосконала система комплектування фондів і надання доступу до них – недостатнє оновлення друкованими та електронними ресурсами, що не відповідає інформаційним потребам користувачів, обмежує доступ до світових інформаційних ресурсів і створює труднощі в координації обмінів виданнями з іноземними партнерами.

Станом на кінець 2024 р. фонди публічних бібліотек налічували 148723,78 тис. документів, з яких лише 104,54 тис. становили електронні видання. Обсяги надходжень нових примірників були в п'ять разів меншими, ніж кількість вилучених з фондів – йдеться про видання російською мовою [60].

9. Повільне впровадження новітніх інформаційних технологій, що обмежує ефективність організації бібліотечних процесів, автоматизації обліку, каталогізації, надання сучасних послуг, таких як віддалений доступ, онлайн-консультації, інтегровані пошукові сервіси, важливих і для міжнародної співпраці.

10. Відсутність масштабних державних ініціатив і дослідницьких проєктів, спрямованих на формування єдиного національного інформаційного простору та його інтеграцію у міжнародне середовище [21, 24].

Основною проблемою є недостатнє фінансування бібліотечної сфери, що має низку серйозних наслідків – низький рівень оплати праці бібліотечних працівників, недостатнє оновлення бібліотечних фондів, обмежена комп'ютеризація бібліотек, а також скорочення часу роботи бібліотек. Усе це суттєво ускладнює виконання бібліотеками їхньої соціальної, культурної та інформаційної місії та стримує їхню інтеграцію в світовий інформаційний простір. Без належного фінансового забезпечення бібліотеки не мають змоги повноцінно функціонувати, розвиватися та встановлювати міжнародні професійні зв'язки.

Серед інших проблем розвитку міжнародної співпраці бібліотек, можна виділити мовний бар'єр, який значно ускладнює міжнародну комунікацію, відмінність підходів до співпраці, що водночас є викликом і можливістю для обміну досвідом, а також складність участі у грантових міжнародних проєктах через високу конкуренцію та іноді жорсткі вимоги.

Сьогодні перед органами влади постає низка нагальних завдань, які потребують оперативного вирішення. Зокрема, необхідно врегулювати процес передачі бібліотек у підпорядкування територіальним громадам, розробити прозору та стабільну систему їхнього фінансування на місцевому рівні, визначити джерела поповнення бібліотечних фондів, а також забезпечити належну методичну підтримку бібліотечних працівників.

Сталий розвиток бібліотек безпосередньо впливає на загальний культурний рівень населення, сприяє зростанню інтелектуального потенціалу громадян,

підвищує міжнародний імідж держави та створює умови для інтеграції України в глобальний інформаційний простір, тому вирішення вищезазначених проблем є надзвичайно важливим завданням [24, с. 159].

Одним із можливих шляхів вирішення вищезгаданих проблем розвитку міжнародної співпраці є вдосконалення правового регулювання бібліотечної сфери та адаптація бібліотечно-інформаційних стандартів до міжнародних норм, що передбачає оновлення чинних та розробку нових нормативно-правових актів і стандартів у бібліотечній галузі з урахуванням міжнародних норм.

Зокрема, варто оновити нормативно-правову базу шляхом внесення змін до існуючих актів та ухвалення нової редакції ЗУ «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Насамперед потрібно чітко визначити поняття міжнародної співпраці бібліотек, врахувати необхідність інтеграції в міжнародні цифрові інформаційні системи, передбачити роль професійних асоціацій у розвитку міжнародної співпраці, а також визначити інституцію, яка буде координувати чи стимулювати міжнародну діяльність бібліотек.

Наступний важливий крок – створення системи стабільного бюджетного фінансування основних бібліотечно-інформаційних послуг і модернізація механізмів залучення та використання додаткових фінансових ресурсів, що забезпечить якісне формування фондів бібліотек, оптимальне обслуговування користувачів, а також збільшення фінансових надходжень відповідно до реальних потреб бібліотек із раціональним використанням коштів. Для цього потрібно провести перегляд чинної системи фінансування бібліотек з державного та місцевих бюджетів з метою підвищення її ефективності.

Важливою є і розробка сучасної архітектури бібліотечної системи України, заснованої на принципах відкритого доступу та фінансової доцільності, що передбачає альтернативні моделі організації бібліотечних мереж відповідно до потреб громад, ефективний механізм їхньої інтеграції з іншими інституціями та формування цифрового бібліотечно-інформаційного простору держави, що створить сучасну та динамічну систему, здатну ефективно задовольняти потреби користувачів.

Також потрібно забезпечити професійне зростання фахівців бібліотечної сфери завдяки оновленню механізмів підвищення кваліфікації, оновити матеріально-технічну базу бібліотек відповідно до сучасних вимог і стрімкого розвитку інформаційних технологій, забезпечити збереження документних фондів, що відображають історико-культурне надбання України в рамках проєкту зі створення Національної електронної бібліотеки, здійснювати науковий супровід трансформації бібліотек і сприяти розвитку ефективних комунікацій.

Професійне зростання фахівців бібліотечної сфери має відбуватися завдяки актуалізації їхніх знань і навичок, а також оновленню системи безперервної освіти згідно з міжнародними стандартами. Важливо створити умови для впровадження гнучкої системи підвищення кваліфікації, яка забезпечить доступність навчання для працівників усіх форм власності та відомчого підпорядкування, сприяючи системному та постійному професійному розвитку бібліотечних кадрів.

Крім того, варто організувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного розвитку бібліотечної сфери, шляхом тісної взаємодії органів влади, громадських організацій, бізнесу, наукових установ і освітніх закладів.

Оновлення матеріально-технічної бази бібліотек передбачає інформатизацію, модернізацію обладнання та створення умов для іноземного партнерства з метою залучення додаткових ресурсів, що дозволить облаштувати сучасні приміщення, комфортний простір для користувачів, забезпечить повну комп'ютеризацію та підключення до мережі Інтернет всіх бібліотек, впровадження нових цифрових послуг, а також інтеграцію національного бібліотечного ресурсу відповідно до міжнародних стандартів [21].

Проблему розвитку міжнародної співпраці, пов'язану з мовним бар'єром працівників бібліотек, можна вирішити шляхом впровадження комплексних заходів, зокрема, створення спеціалізованих курсів і розробки навчальних модулів з вивчення англійської мови на базі інститутів післядипломної освіти та обласних тренінгових центрів, організації онлайн-курсів і вебінарів у співпраці з

іноземними партнерами, запровадження програм мовного стажування за кордоном тощо.

Завданням Міністерства культури та стратегічних комунікацій України є залучення експертів для розробки рішень, що сприятимуть розвитку бібліотечної справи країни. Важливо ініціювати та впровадити національні бібліотечні проєкти та програми, а також вирішити питання вдосконалення системи оплати праці бібліотечних працівників [59, с. 62].

Запропоновані шляхи вирішення проблем створять сприятливі умови для активнішої міжнародної співпраці, обміну передовими практиками та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір.

Крім того, варто розглянути шляхи покращення міжнародної співпраці бібліотек, серед яких:

- розбудова електронної інфраструктури бібліотек – створення та вдосконалення технічної бази, яка забезпечує функціонування бібліотек у сучасному цифровому середовищі. Йдеться про мережеві системи, серверні потужності, цифрові сховища, інструменти для спільного управління ресурсами, що сприяє інтеграції до світових інформаційних систем;
- автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів – використання автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АБІС) для обробки, збереження, пошуку та надання доступу до інформації. Використання таких систем забезпечує значно швидше обслуговування користувачів;
- розвиток електронних інформаційних ресурсів – створення електронних каталогів, повнотекстових баз даних, цифрових архівів наукових, освітніх і культурних матеріалів не лише розширює інформаційні можливості бібліотек, а й підсилює їхню роль як партнерів у міжнародних дослідницьких проєктах;
- створення електронних копій інформаційних об'єктів – забезпечення доступу до унікальних ресурсів, що сприяє їх збереженню та полегшує обмін з бібліотеками інших країн у цифровому форматі;
- забезпечення довготривалого збереження електронних ресурсів – використання технологій довгострокового архівування, резервного копіювання

та дотримання стандартів метаданих, метою якого є збереження доступності цифрових матеріалів на десятиліття вперед, включно з тими, що мають важливе значення;

– збереження та популяризація культурної та наукової спадщини – оцифрування історичних документів, рукописів, фотографій, карт та інших документів дозволяє презентувати національну спадщину світовій спільноті та сприяє культурному обміну;

– підтримка розвитку медіаграмотності – проведення бібліотеками тренінгів і вебінарів, створення інформаційних ресурсів для розвитку критичного мислення, навичок роботи з інформацією та цифрової безпеки, що особливо важливо у глобальному контексті, де співпраця потребує високого рівня цифрової компетентності [22, с. 996].

У табл. 3.1 зазначено основні фактори посилення міжнародної співпраці бібліотек, які є основою для розбудови стійких міжнародних зв'язків, сприяють залученню додаткових ресурсів і впровадженню інновацій.

Таблиця 3.1 – Фактори посилення міжнародної співпраці бібліотек *

Фактор посилення міжнародної співпраці	Значення фактору для бібліотек України
Участь у міжнародних професійних організаціях (IFLA, EBLIDA, LIBER тощо)	Представлення української бібліотечної спільноти на міжнародному рівні; участь у формуванні міжнародних політик, стратегій, програм розвитку бібліотечної справи
Переклад і поширення міжнародних програмних документів і рекомендацій	Інтеграція бібліотек у міжнародну професійну спільноту; орієнтація в світових професійних тенденціях; уніфікація підходів
Активна діяльність у підрозділах, комітетах і робочих групах міжнародних структур	Обмін досвідом; налагодження прямих контактів; підвищення престижу української бібліотечної спільноти
Реалізація спільних проєктів з іноземними бібліотеками (формат «бібліотека – бібліотека»)	Обмін інноваційними підходами; доступ до нових ресурсів; розбудова сталих міжнародних зв'язків на інституційному рівні
Спільні наукові дослідження та публікації з іноземними фахівцями	Наукова присутність України в міжнародному середовищі; академічна

Фактор посилення міжнародної співпраці	Значення фактору для бібліотек України
	мобільність; впізнаваність результатів українських досліджень
Участь у міжнародних науково-практичних заходах (конференції, круглі столи, семінари)	Представлення свого досвіду; знайомство з кращими світовими практиками; розширення професійних контактів
Лідерство у міжнародних професійних структурах	Підвищення авторитету українських бібліотек, формування іміджу активного партнера на міжнародній арені

* Розроблено автором на підставі [10, с. 44]

Описані в табл. 3.1 фактори посилення міжнародної співпраці сприятимуть утвердженню українських бібліотек як повноправних учасниць глобального інформаційно-бібліотечного простору, професійному зростанню їхніх працівників, впровадженню передових практик та інновацій, а також залученню додаткових ресурсів для реалізації стратегічних цілей.

З огляду на зазначені фактори, можна окреслити основні перспективні напрями розвитку міжнародної співпраці бібліотек України, які включають, зокрема:

- участь у реалізації інноваційних міжнародних проєктів, зокрема в межах програм Європейського Союзу;
- проведення спільних наукових досліджень із зарубіжними партнерами, долучення до міжнародних професійних дискусій тощо;
- активізація наукової присутності в міжнародному просторі шляхом збільшення кількості публікацій бібліотечних фахівців у зарубіжних фахових виданнях, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних;
- розширення масштабів міжнародного книгообміну як ефективного інструменту культурної та наукової взаємодії;
- удосконалення системи підготовки кадрів, підвищення кваліфікації завдяки стажуванню бібліотечних працівників;
- вивчення та впровадження передового європейського та світового досвіду з трансформації бібліотек у сучасні науково-інформаційні центри;

- популяризація національної культурної спадщини завдяки організації міжнародних науково-практичних заходів і залученню до них зарубіжних партнерів [61].

Отже, міжнародна співпраця відіграє важливу роль у модернізації та розвитку бібліотечної системи України, особливо в умовах викликів сьогодення, пов'язаних зі збройною агресією РФ. Основними проблемами, що перешкоджають ефективній міжнародній співпраці бібліотек, є недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, слабка ІТ-інфраструктура, скорочення кількості бібліотек, кадровий дефіцит і недосконалість нормативно-правової бази. Все це стримує модернізацію та інтеграцію українських бібліотек у міжнародний інформаційний простір, а також знижує їхню здатність відповідати сучасним запитам користувачів.

Для покращення ситуації необхідно насамперед вдосконалити правове регулювання бібліотечної справи, яке повинно враховувати сучасні виклики, забезпечити стабільне та достатнє фінансування, що дозволить оновити матеріально-технічну базу, закупити сучасне обладнання та програмне забезпечення. Важливим є комплексний розвиток кадрового потенціалу: не лише підвищення кваліфікації працівників, а й формування привабливих умов праці для залучення молодих фахівців. Не менш важливими є розвиток цифрової інфраструктури бібліотек, наукового супроводу та налагодження ефективних зовнішніх комунікацій, які відкриють нові можливості для співпраці, партнерств та участі в міжнародних ініціативах.

Перспективними напрямками міжнародної співпраці є активна участь у міжнародних проєктах, спільні наукові дослідження, міжнародний книгообмін і стажування працівників за кордоном. Реалізація цих заходів сприятиме інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір, підвищенню їхньої ролі як соціокультурних центрів і зміцненню міжнародного іміджу.

ВИСНОВКИ

Міжнародна бібліотечна співпраця – один із найважливіших напрямів діяльності сучасних бібліотек, що здійснюється з метою сприяння розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування, бібліотечної справи та бібліотечної професії в цілому на взаємовигідних засадах. Завдяки такій співпраці зростає роль бібліотек у реалізації заходів культурної дипломатії, культурної політики, взаємодії з міжнародними партнерами. Сьогодні бібліотеки України переживають складні часи, що спричинені як глобальними змінами, так і внутрішніми викликами, що пов'язані з війною, тому проблеми міжнародної співпраці актуалізувалися.

У процесі проведеного дослідження щодо міжнародної співпраці бібліотек України було вирішено такі поставлені завдання:

1. Розкрито сутність міжнародної співпраці бібліотек як важливої складової міжнародних культурних та інформаційних зв'язків, що забезпечує інтеграцію бібліотек у світовий інформаційний простір. Проаналізовано значення термінів «співпраця», «міжнародна співпраця» та «міжнародні відносини». Розглянуто визначення поняття «міжнародна співпраця бібліотек» відомими українськими науковцями, які акцентують увагу на її організаційній, інформаційній, культурній і дипломатичній функціях. Визначено, що «міжнародна співпраця бібліотек – це узгоджена діяльність бібліотечних установ і фахівців із різних країн, спрямована на обмін досвідом, спільне вирішення проблем, розвиток бібліотечної справи та зміцнення культурних зв'язків на засадах рівноправності, взаємовигоди та партнерства».

Охарактеризовано основні напрями та форми реалізації міжнародної співпраці бібліотек, які включають книгообмін, спільні публікації, участь у професійних об'єднаннях, організацію спільних заходів і реалізацію партнерських проєктів. Визначено ключову роль міжнародного книгообміну та міжнародного міжбібліотечного абонементу як інструментів поповнення фондів і забезпечення доступу до інформаційних ресурсів. Виділено значущість

діяльності міжнародних бібліотечних організацій у підтримці професійних зв'язків і розвитку галузі.

2. Розглянуто, нормативні документи, що регулюють діяльність бібліотек в аспекті міжнародної співпраці. Так, Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та «Про культуру» визначають правові засади здійснення міжнародної співпраці бібліотек, сприяють їх участі в міжнародних заходах і дозволяють укладати угоди про партнерство з іноземними установами. Проаналізовано документи Стратегій розвитку бібліотечної справи та культури, які акцентують увагу на інтеграції в світовий інформаційно-культурний простір, цифровій модернізації та посиленні професійної комунікації.

3. Досліджено та оцінено масштабні міжнародні ініціативи, реалізовані за участю бібліотек та Української бібліотечної асоціації. Акцентовано на важливості програми «Креативна Європа» як інструменту подальшої інтеграції українських бібліотек у європейський культурно-інформаційний простір.

4. Проаналізовано напрями діяльності Української бібліотечної асоціації, як ключового суб'єкта розвитку міжнародної співпраці бібліотек України, серед яких обмін досвідом, реалізація спільних проєктів та участь у міжнародних організаціях. Встановлено активну участь УБА у міжнародних ініціативах, зокрема під час повномасштабної війни. Проаналізовано сучасний стан міжнародної співпраці провідних національних і обласних універсальних наукових бібліотек України в сфері міжнародної взаємодії. Визначено, що бібліотеки реалізують партнерства через участь у міжнародних організаціях, спільні проєкти, меморандуми та створення інформаційних центрів. Підкреслено активізацію міжнародної співпраці в умовах повномасштабної війни. Відзначено, що така діяльність сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку професійних компетентностей та інтеграції в світовий бібліотечний простір.

5. Вивчено зарубіжний досвід міжнародної співпраці на прикладі національних бібліотек Латвії, Швеції та Польщі, які демонструють ефективні напрями взаємодії. Виділено ключові форми співпраці, зокрема участь у міжнародних професійних організаціях, реалізацію спільних проєктів з

оцифрування, стандартизацію бібліотечних процесів і документообмін. Підкреслено, що міжнародна співпраця сприяє модернізації бібліотечної справи, поширенню національної культурної спадщини та інтеграції у світову бібліотечну спільноту, а також є інструментом професійного розвитку, впровадження інновацій і розширення доступу до інформаційних ресурсів.

6. Визначено проблеми розвитку міжнародної співпраці бібліотек України, найбільшими з яких є недостатнє усвідомлення ролі бібліотек у суспільстві, невідповідність нормативно-правової бази сучасними викликам, недостатнє фінансування та застаріла структура бібліотечної мережі. Запропоновано можливі шляхи вирішення проблем міжнародної співпраці, серед яких оновлення нормативно-правової бази, створення стабільної системи бюджетного фінансування, реформування структури бібліотечної мережі, підвищення кваліфікації кадрів і модернізація матеріально-технічної бази. Окреслено перспективні напрями розвитку міжнародної співпраці бібліотек, які включають участь у реалізації міжнародних проєктів, проведення спільних наукових досліджень, розширення масштабів міжнародного книгообміну, вдосконалення системи підготовки кадрів, популяризацію європейської культури завдяки організації міжнародних науково-практичних заходів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що міжнародна співпраця бібліотек України є надзвичайно важливим напрямом їх діяльності, особливо в умовах глобальних змін і викликів сьогодення. Незважаючи на активну діяльність провідних національних, обласних універсальних наукових бібліотек та Української бібліотечної асоціації, існує низка суттєвих проблем розвитку міжнародної співпраці бібліотек, поступове вирішення яких забезпечить подальший розвиток бібліотечної справи України та посилить позиції українських бібліотек на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Лапська О. О. Міжнародне співробітництво у бібліотечній діяльності України: сучасні тенденції. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2015. 237 с.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 №32/95-ВР. *Верховна рада України: офіц. вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Співпраця. *Вікіпедія: Вільна Енциклопедія*. URL: <https://surl.gd/ndbgxx> (дата звернення: 14.04.2025).
4. Колаборація – що це таке, як працює та навіщо потрібна. *Termin.in.ua*. URL: <https://termin.in.ua/kolaboratsiia/> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Міжнародна співпраця. *Вікіпедія: Вільна Енциклопедія*. URL: <https://surl.lt/snirly> (дата звернення: 15.04.2025).
6. Міжнародні відносини. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://surl.lu/hpbswa> (дата звернення: 16.04.2025).
7. Лихогляд А., Яворська Т. Міжнародна співпраця бібліотек України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник Книжкової палати*. Київ, 2025.
8. Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації як форма міжнародного бібліотечного співробітництва. *Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Одеса, 22-23 верес. 2016 р. Одеса, 2017. 71 с.
9. Медведєва В., Шендрик О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України: монографія. Київ: Ліра-К, 2020. 248 с. URL: <https://surl.lt/zwgwhq> (дата звернення: 17.04.2025).
10. Сербін О. Українська бібліотечна спільнота: виклики та можливості міжнародної співпраці. *Бібліотечний вісник*. 2025. №1. С. 40-44. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001542400> (дата звернення: 17.04.2025).

11. Клименко О. З., Сокур О. Л. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. №2 (24). С. 125-137.
12. Кот Н. А. Міжнародний книгообмін. *Українська бібліотечна енциклопедія*. 27.05.2015. URL: <https://surl.li/msbfmn> (дата звернення: 17.04.2025).
13. Леонова О. В. Книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими установами та бібліотеками Австрії в умовах сучасних реалій. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек: матеріали Міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 107-111.
14. Степанова М. С. Сучасний стан міжнародного книгообміну на прикладі співпраці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими й культурними установами Республіки Кореї. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 171-173.
15. Афанасьєва Л. В. Міжнародний міжбібліотечний абонемент. *Українська бібліотечна енциклопедія*. 19.09.2019. URL: <https://surl.li/zhldas> (дата звернення: 18.04.2025).
16. Міжнародний абонемент RapidILL. *Офіційний сайт Наукової бібліотеки ЛНУ імені Івана Франка*. URL: <https://www.lnulibrary.lviv.ua/services/rapidill/> (дата звернення: 18.04.2025).
17. Горчинська В., Лагута Л. Міжнародна бібліотечна спільнота для України. *Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого*. 26.05.2022. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6059> (дата звернення: 19.04.2025).
18. Press Release: EBLIDA, NAPLE and PL2030 join together to reinforce and develop library initiatives for Ukrainian refugees. URL: <https://surl.li/qfybua> (дата звернення: 19.04.2025).
19. IFLA response to the situation in Ukraine. URL: <https://www.ifla.org/news/ifla-response-to-the-situation-in-ukraine/> (дата звернення: 20.04.2025).

20. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 №2778-VI. *Верховна рада України : офіц. вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 20.04.2025).

21. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №219-р. *Верховна рада України: офіц. вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.04.2025).

22. Борисенкова В. В. Форми та перспективи міжнародного співробітництва бібліотек. *Молодий вчений*. 2018. №11 (63). С. 993-997.

23. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 №293-р. *Верховна рада України: офіц. вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.04.2025).

24. Шендрик О. О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України (90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.): дис. ... канд. наук із соц. комун.: 27.00.03. Київ, 2018. 225 с.

25. Офіційний сайт Хмельницької ОУНБ. URL: <http://ounb.km.ua/> (дата звернення: 22.04.2025).

26. Програма «Бібліоміст». *Проекти УБА*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/655-programa-bibliomist> (дата звернення: 22.04.2025).

27. Проект «Бібліотека – громада: відкритий простір». *Проекти УБА*. URL: <https://surl.lu/odhjex> (дата звернення: 23.04.2025).

28. Проект «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках» за підтримки Європейського Союзу. *Проекти УБА*. URL: <https://surl.li/qniely> (дата звернення: 23.04.2025).

29. Розвиток бібліотек як хабів активних громадян. *Проекти УБА*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekt/4929-rozvytok-bibliotek-ia-khabiv-aktyvnykh-hromadian> (дата звернення: 24.04.2025).

30. Книги без кордонів. *Проекти УБА*. URL: <https://surl.li/kokxiq> (дата звернення: 24.04.2025).

31. Про програму «Креативна Європа». URL: <https://surl.li/kdkxvp> (дата звернення: 25.04.2025).

32. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021-2027). *Верховна рада України: офіц. вебпортал*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-21#Text (дата звернення: 25.04.2025).

33. «Креативна Європа»: ПДМУ позначено на інтерактивній мапі учасників програми. *Інтернет-видання «Полтавщина»*. 26.03.2024. URL: <https://poltava.to/project/8358/> (дата звернення: 26.04.2025).

34. Офіційний сайт Української бібліотечної асоціації. URL: <https://ula.org.ua/> (дата звернення: 27.04.2025).

35. Пашкова В. С. Всеукраїнська громадська організація «Українська бібліотечна асоціація». *Українська бібліотечна енциклопедія*. 21.04.2025. URL: <https://surl.li/isoqnt> (дата звернення: 27.04.2025).

36. Статут Громадської організації «Всеукраїнська громадська організація Українська бібліотечна асоціація» (нова редакція), 2024. *Документи УБА*. URL: <https://surl.li/хуbdmo> (дата звернення: 25.04.2025).

37. Бліндюк М. Українська бібліотечна асоціація в умовах війни – розмова з Оксаною Бруй. *Lektūra*. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/uba.html> (дата звернення: 28.04.2025).

38. Бібліотечна спільнота без кордонів. Розширення співпраці з італійськими колегами. *Новини УБА*. 01.03.2023. URL: <https://surl.li/atauvp> (дата звернення: 28.04.2025).

39. Лапшина М., Сошинська Я. Підсумки міжнародного проєкту «Бібліотека – місце сили!»: результати та нові перспективи. *Новини УБА*. 19.08.2024. URL: <https://surl.li/pzqiwy> (дата звернення: 29.04.2025).

40. Григоревська О., Хіміч Я. XII Міжнародна конференція «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: майбутнє твориться сьогодні» (лютий-березень 2025 р.): підсумки. *Новини УБА*. 24.03.2025. URL: <https://surl.li/gvsrar> (дата звернення: 29.04.2025).

41. Підсумки міжнародного круглого столу «Бібліотека для подолання суспільних викликів у громадах», 25 березня 2025 р. *Новини УБА*. 27.03.2025. URL: <https://surl.li/yuqxjl> (дата звернення: 29.04.2025).

42. Лихогляд А. І. Міжнародна діяльність Української бібліотечної асоціації під час війни. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : матеріали X Всеукр. наук. студент. конф., Вінниця, 11 квіт. 2025 р. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025.

43. Тишкевич К. І. Міжнародна співпраця бібліотек як успішний досвід міжкультурної комунікації. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (2-3 лют. 2023 р.). Київ: НАКККиМ, 2023. 236 с.

44. Лебідь Н. М., Романюк Н. В. Сайт бібліотеки як засіб інформування про міжнародну діяльність. *Держава та регіони*. 2022. №1. С. 87-93.

45. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).

46. Нові горизонти співпраці між головними національними бібліотеками України та Молдови. 02.03.2024. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6419> (дата звернення: 30.04.2025).

47. Здоровило Т. Найбільші бібліотеки України та Канади підписали Меморандум про партнерство. *Україна молода*. 14.01.2025. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/187507> (дата звернення: 01.05.2025).

48. Офіційний сайт ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. URL: <https://library.kr.ua/> (дата звернення: 02.05.2025).

49. Офіційний сайт Вінницької ОУНБ імені Валентина Отамановського. URL: <https://library.vn.ua/> (дата звернення: 02.05.2025).

50. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека отримала відзнаку міжнародних партнерів за активну роботу у 2024 році. 02.05.2025. URL: <https://surl.lu/wbkvht> (дата звернення: 03.05.2025).

51. Офіційний сайт Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка. URL: <http://new.library.ck.ua/> (дата звернення: 04.05.2025).

52. В Україні назвали Бібліотеку року-2024. *Читомо*. 30.09.2024. URL: <https://surl.lu/nenqzu> (дата звернення: 04.05.2025).

53. Підписанням Меморандуму про встановлення посестринських партнерських відносин між Одеською обласною універсальною науковою бібліотекою імені М.С. Грушевського та Центральною бібліотекою Ліверпуля. 26.04.2023. URL: <https://surl.li/ikixsj> (дата звернення: 05.05.2025).

54. Центральна бібліотека Ліверпуля уклала меморандум про співпрацю з Одеською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. М. Грушевського. 28.04.2024. URL: <https://surl.li/gihccj> (дата звернення: 05.05.2025).

55. Офіційний сайт Національної бібліотеки Латвії. URL: <https://lnb.gov.lv/en/about-us/> (дата звернення: 06.05.2025).

56. Офіційний сайт Національної бібліотеки Швеції. URL: <https://www.kb.se/in-english/about-us/the-national-library-of-sweden.html> (дата звернення: 07.05.2025).

57. Офіційний сайт Національної бібліотеки Польщі. URL: <https://www.bn.org.pl/en/about-us/international-cooperation/> (дата звернення: 08.05.2025).

58. Бібліотеки України: осередки культурного надбання. *Офіційний сайт МКСК*. 27.05.2024. URL: <https://surl.lu/nvctcq> (дата звернення: 10.05.2025).

59. Бруй О., Кравченко С., Розколупа Н. Істотні питання політик: бібліотеки: аналітична записка. 2024. 71 с.

60. Статистична аналітика – 2024. 6-НК «Зведений звіт про діяльність публічних бібліотек України» за 2024 рік. *Бібліотечному фахівцю*. 06.05.2025. URL: <https://surl.li/twprdic> (дата звернення: 12.05.2025).

61. Кравченко С. М. Міжнародна діяльність бібліотек в умовах євроінтеграції. *Intern. scient. conf. «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*: Conference Proceedings, February 23rd, 2018. Izdevnieciba «Baltija Publishing», c. Kaunas, Lithuania, c. 148-151.

62. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця, 2021. 185 с.

